

Dövlət İdarəçiliyinin Prinsipləri

Noyabr, 2023



2023-cü il nəşri

Dövlət İdarəçiliyinin Prinsipləri

Dövlət İdarəçiliyinin Prinsipləri vətəndaşların və biznes müəssisələrinin müasir dövlət idarəçiliyindən gözlədikləri dəyər və davranışları ifadə edən standartların əhatəli çərçivəsidir. Bu prinsiplər Avropa İttifaqının (Aİ) genişlənməsi və qonşuluq ölkələrinin administrasiyalarının dövlət idarəçiliyindəki çatışmazlıqları aradan qaldırmaq və qoşulma prosesinin “əsaslarından” biri üzrə Aİ-nin tələblərinə cavab vermək üçün islahat səylərini istiqamətləndirmək məqsədilə nəzərdə tutulmuşdur.

Prinsiplər Avropa Komissiyasının (AK) müraciəti əsasında Aİ və İƏİT-nin birgə təşəbbüsü olan, əsasən Aİ tərəfindən maliyyələşdirilən SIGMA tərəfindən hazırlanmışdır. Prinsiplər mövcud Aİ qanunvericiliyinə, İƏİT-nin hüquqi sənədlərinə, digər beynəlxalq standartlara, həmçinin Aİ və İƏİT ölkələrinin qabaqcıl təcrübələrinə əsaslanır.



Bu sənəd Avropa İttifaqının (Aİ) maliyyə yardımı ilə hazırlanıb. O, Aİ, İƏİT və ya onun üzv ölkələrinin, və yaxud SIGMA Proqramında iştirak edən tərəfdaşların rəsmi fikirlərini təmsil etmir. İfadə olunan fikirlər və istifadə olunan arqumentlər müəlliflərə məxsusdur.

Bu hesabat İƏİT-nin İctimai İdarəetmə Komitəsi tərəfindən 1 sentyabr 2023-cü il tarixində yazılı prosedurla təsdiq edilmişdir.

Bu sənəd, eləcə də buraya daxil edilən hər hansı məlumat və hər hansı xəritə hər hansı ərazinin statusuna və ya suverenliyinə, beynəlxalq sərhədlərin və sərhəd xətlərinin delimitasiyasına və hər hansı ərazinin, şəhərin və ya ərazinin adına xələl gətirmir.

Bu materialdan, istər rəqəmsal, istərsə də çap şəklində istifadə İƏİT-nin internet səhifəsində öz əksini tapmış Qaydalar və Şərtlərlə tənzimlənir: <http://www.oecd.org/termsandconditions>.

Zəhmət olmasa bu nəşrə aşağıdakı şəkildə istinad edin:

İƏİT (2023), *Dövlət İdarəçiliyinin Prinsipləri*, İƏİT, Paris,

<https://www.sigmaweb.org/publications/Principles-of-Public-Administration-2023-AZE.pdf>

Fotolardan istifadə hüququ: Üz qabığı © elettaria/Shutterstock.com

İƏİT (2023)

OECD/SIGMA - 2 Rue André Pascal 75775 Paris Cedex 16, France
+33 (0) 1 45 24 82 00 | sigmaweb@oecd.org | www.sigmaweb.org

Mündəricat

Giriş	6
Strategiya	13
Prinsip 1: Hərtərəfli, etibarlı və davamlı dövlət idarəçiliyi islahatı üzrə gündəlik yaradılır və uğurla icra olunur, innovasiya və davamlı təkmilləşdirmə təşviq edilir.	14
Siyasətin hazırlanması və əlaqələndirilməsi	15
Prinsip 2: Dövlət siyasətləri ardıcıldır və hökumət mərkəzi tərəfindən effektiv şəkildə əlaqələndirilir, qərarlar aydın və şəffaf şəkildə hazırlanır və insanlara çatdırılır.	16
Prinsip 3: Hökumət dövlət siyasətini özünün maliyyə imkanlarına uyğun olaraq effektiv və əhatəli şəkildə planlaşdırır və ona nəzarət edir	17
Prinsip 4: Dövlət siyasətləri qanunların hazırlanması üçün aydın və ardıcıl qaydalara riayət etməklə sübut və təhlil əsasında hazırlanır, qanunlar və qaydalar asanlıqla əlçatan olur.	18
Prinsip 5: Siyasət işlənilib hazırlanarkən bütün əsas xarici və daxili maraqlı tərəflər və geniş ictimaiyyətlə fəal məsləhətləşmələr aparılır.	19
Prinsip 6: Dövlət siyasətləri effektiv şəkildə həyata keçirilir və qiymətləndirilir, siyasət nəticələrini artırır, tənzimləmə xərclərini və yüklərini azaldır.	19
Prinsip 7: Parlament hökumətin siyasətini effektiv şəkildə yoxlayır və ümumi siyasət və qanunvericiliklə uyğunluğunu təmin edir.	20
Dövlət qulluğu və insan resurslarının idarə edilməsi	21
Prinsip 8: Məşğulluq çərçivəsi sabitlik və çevikliyi tarazlaşdırır, dövlət qulluqçularının hesabatlılığını təmin edir və onları yersiz təsirdən və qanunsuz işdən azad edilmədən qoruyur.	22
Prinsip 9: Dövlət idarəçiliyi məziyyət və bərabər imkan əsasında səriştəli insanları cəlb edir və işə qəbul edir	22
Prinsip 10: Effektiv liderlik səriştəlilik, sabitlik, peşəkar müstəqillik və məsuliyyətli top-menecerlərin cavabdehliyi vasitəsilə dəstəklənir.	23
Prinsip 11: Dövlət qulluqçuları həvəsləndirilir, ədalətli və rəqabətli şəkildə maaş alırlar və yaxşı iş şəraitinə malikdirlər	24
Prinsip 12: Peşəkar inkişaf, istedad və fəaliyyətin idarə edilməsi dövlət qulluqçularının bacarıqlarını, səmərəliliyini və effektivliyini artırır, dövlət qulluğu dəyərlərini təşviq edir.	24
Təşkilat, hesabatlılıq və nəzarət	25
Prinsip 13: Dövlət idarəçiliyinin təşkili və idarə edilməsi hesabatlılığı, effektivliyi və səmərəliliyi gücləndirir	26
Prinsip 14: Məsuliyyətlər subsidiarlıq və yerli muxtariyyət prinsipini əhatə edən və effektiv nəzarət mexanizmləri ilə qurumlararası koordinasiyanı asanlaşdıraraq hökumətin səviyyələri arasında aydın şəkildə bölüşdürülür	27
Prinsip 15: Dövlət idarəetməsi şəffaf və açıqdır	27

Prinsip 16: Parlament, ombudsman və ali audit institutu dövlət idarəçiliyini effektiv şəkildə yoxlayır.	28
Prinsip 17: Yaxşı idarəetmə hüququ inzibati prosedur, məhkəmə nəzarəti və ictimai məsuliyyət vasitəsilə təmin edilir.	29
Prinsip 18: Ardıcıl və hərtərəfli dövlət sektorunun dürüstlük sistemi korrupsiya risklərini minimuma endirir.	30
Xidmətlərin göstərilməsi və rəqəmsallaşdırma	31
Prinsip 19: İstifadəçilər inzibati xidmətlərin hazırlanması və çatdırılmasında mərkəzdədirlər.	32
Prinsip 20: Dövlət idarəetməsi sadələşdirilmiş və yüksək keyfiyyətli xidmətlər təqdim edir.	32
Prinsip 21: İnzibati xidmətlərə müxtəlif ehtiyaclar, seçilmələr və məhdudiyətlər nəzərə alınmaqla onlayn və oflayn rejimdə asanlıqla daxil olmaq mümkündür	33
Prinsip 22: Rəqəmsallaşma bütün hökumətdə məlumatlara əsaslanan qərarlar və effektiv, səmərəli və cavab siyasətləri, xidmətləri və proseslərə imkan verir.	34
Dövlət maliyyəsinin idarə edilməsi	35
Prinsip 23: İllik büdcə əhatəlidir və maliyyə məhdudiyətləri ilə siyasət ehtiyaclarını balanslaşdıraraq etibarlı və inkişaf edən orta müddətli çərçivə daxilində tərtib edilir.	36
Prinsip 24: Hökumət qısa və orta müddətdə likvidliyi təmin etməklə büdcənin icrasını və xidmətlərin göstərilməsini dəstəkləyir.	36
Prinsip 25: Hökumət büdcəni hesablamalara uyğun həyata keçirir və vaxtında yoxlamaya imkan verərək, bu barədə hərtərəfli və şəffaf şəkildə hesabat verir.	37
Prinsip 26: Dövlət idarəetmə orqanları öz məqsədlərinə nail olmaq üçün resursları səmərəli və uyğun şəkildə idarə edirlər.	38
Prinsip 27: Daxili audit dövlət idarəetmə orqanlarının idarə edilməsini təkmilləşdirir.	39
Prinsip 28: Dövlət satınalmaları qanunvericiliyi, o cümlədən dövlət-özəl tərəfdaşlığı və güzəştlər bərabər rəftar, ayrı-seçkiliyə yol verməmə, şəffaflyq, mütənasiblik və rəqabət prinsiplərinə əsaslanır və sağlam idarəetmə çərçivəsi ilə dəstəklənir.	40
Prinsip 29: Satınalma aparən orqanlar dövlət satınalma əməliyyatlarını, o cümlədən dövlət-özəl tərəfdaşlıqlarını səmərəli və qənaətcil şəkildə həyata keçirirlər.	41
Prinsip 30: Satınalmaların müstəqil nəzərdən keçirilməsi sistemi şikayətlərin effektiv, sürətli və səriştəli baxılmasını təmin edir.	42
Prinsip 31: Bütün dövlət vəsaitləri müstəqil auditor tərəfindən effektiv şəkildə yoxlanılır və bu, dövlət resurslarından istifadəyə əminlik verir və dövlət sektorunun fəaliyyətini yaxşılaşdırmağa kömək edir.	43
Prinsip 32: Regional və yerli hökumətlər məsuliyyətli maliyyə idarəçiliyini gücləndirmək üçün maliyyə nəzarəti ilə öz səlahiyyətlərini həyata keçirmək məqsədilə resurslara və adekvat fiskal muxtariyyətə malikdirlər.	43

Giriş

Dövlət İdarəçiliyi Prinsiplərinin məqsəd və vəzifələri

Əsasən Aİ tərəfindən maliyyələşdirilən, Avropa İttifaqı (Aİ) və İƏİT-nin birgə təşəbbüsü olan SIGMA, Avropa Komissiyasının (AK) müraciətinə cavab olaraq Dövlət İdarəçiliyi Prinsiplərini ("Prinsiplər") işləyib hazırlayıb. Məqsəd Aİ-nin genişlənməsi və qonşuluq ölkələrinin administrasiyalarının islahat səylərinə istiqamət verə biləcək yaxşı ictimai idarəçiliyin dəyər və standartlarını aşılamaq, eləcə də onların dövlət idarəçiliyindəki çatışmazlıqları aradan qaldırmaq idi.

Prinsiplər vətəndaşların və biznesin müasir dövlət idarəçiliyindən gözləyə biləcəyi dəyərləri və davranışları ifadə edən standartların əhatəli çərçivəsidir. Dövlət idarəçiliyinin təşkili və fəaliyyəti üçün vahid model olmasa da, Prinsiplər, onu müşayiət olunan monitorinq çərçivəsi ilə birlikdə dövlət idarəçiliyində islahatlar üçün bələdçi və tərəqqinin qiymətləndirilməsi vasitəsi kimi istifadə edilə bilər.

Prinsiplər mövcud Aİ qanunvericiliyinə, İƏİT tövsiyələrinə, digər beynəlxalq standartlara, həmçinin Aİ və İƏİT ölkələrinin qabaqcıl təcrübələrinə əsaslanır. Prinsiplər Aİ-nin genişlənməsində iştirak edən ölkələrə daha yaxşı dövlət idarəçiliyini necə qurmağı istiqamətləndirən əsas çərçivədir. Prinsiplərə uyğun monitorinqin aparılması ölkələrin Aİ standartlarına uyğunluğunu müəyyən etmək üçün digər beynəlxalq standartlarla birlikdə Avropa Komissiyasının (AK) təhlilini məlumatlandırır. Prinsiplər, onların Aİ qanunvericiliyinin mövcud olduğu sahələrdə Aİ normalarına uyğunlaşdırılır. Şübhə yaranarsa, Aİ qanunvericiliyinin mətni üstünlük təşkil edir.

İƏİT üçün Prinsiplər Təşkilatın yaxşı dövlət idarəçiliyi standartlarının yayılması və SIGMA-nın fəaliyyət göstərdiyi administrasiyalarda Təşkilatın təsirinin artırılması üçün alətdir. Digər keçid dövrünü yaşayan ölkələrin siyasətçiləri və dövlət qulluqçuları da bu çərçivədən dövlət idarəetmə sistemlərinin davamlı təkmilləşdirilməsi aləti kimi istifadə edə bilərlər. Onlar həmçinin daha yaxşı həyat üçün daha yaxşı siyasətlər hazırlamaq, yüksək keyfiyyətli və istifadəçi mərkəzli xidmətlər təqdim etmək, dövlət vəsaitlərini səmərəli şəkildə idarə etmək, eləcə də şəffaflıq və hesabatlılığı gücləndirmək və vətəndaşların dövlət qurumlarına inamını gücləndirmək üçün öz dövlət idarəçiliyinin potensialını artırmaq məqsədilə bundan bələdçi kimi istifadə edə bilərlər.

Aİ və İƏİT üçün yaxşı dövlət idarəçiliyinin əhəmiyyəti

Aİ və İƏİT yaxşı dövlət idarəçiliyinin davamlı inkişafa, iqtisadi artıma, rəqabətə davamlılığa və daha yaxşı həyat keyfiyyətinə nail olmaq, eləcə də həm bu gün, həm də gələcəkdə cəmiyyətdəki əsas problemləri həll etmək üçün həlledici amil olduğunu qəbul edir. Bu iki təşkilat yaxşı ictimai idarəçiliyi müəyyən edən dəyərlərlə bağlı fikirləri bölüşür.

İƏİT və Aİ siyasət dialoqu və təcrübə mübadiləsi üçün platformanı təmin etməklə, tövsiyələr hazırlamaqla və lazım olan müqayisəli beynəlxalq məlumat və təhlilləri təqdim etməklə hökumətlərə getdikcə mürəkkəbləşən kontekstləri idarə etməkdə və ictimai idarəetməni təkmilləşdirməkdə kömək edir.

Aİ-də "yaxşı idarəetmə" anlayışı tədricən müəyyən edilmiş və Aİ-nin Əsas Hüquqlar Xartiyasına daxil edilmişdir (Maddə 41).¹ 1993-cü ildə (Kopenhagen) və 1995-ci ildə (Madrid) Avropa Şurası qeyd etdi ki,

¹ <https://fra.europa.eu/en/eu-charter/article/41-right-good-administration>.

qanunvericiliyi effektiv şəkildə həyata keçirmək üçün inzibati və institusional imkanlar və üzvlük öhdəliklərini öz üzərinə götürmək bacarığı Aİ-yə üzvlük üçün əsas şərtlərdir². 1999-cu ildə SIGMA Avropa İnzibati Məkanı anlayışını irəli sürdü.³

AK 2014-cü il Genişlənmə Strategiyasında⁴ dövlət idarəçiliyi islahatını genişlənmə prosesinin “əsaslarından” biri kimi vurğuladı və sonradan Prinsiplərin strukturunu təşkil edəcək altı tematik sahəni qeyd etdi. Aİ-nin 2020-ci ildə qəbul edilmiş yenidən işlənmiş genişlənmə metodologiyası “əsaslar klasterini” üzvlük danışıqlarının əsas elementlərindən biri kimi müəyyənləşdirib.

“Etibarlılıq Aİ yolunda uğur üçün vacib olan fundamental islahatlara daha da güclü diqqət yetirməklə gücləndirilməlidir. Bu əsaslar üzvlük danışıqlarında daha da mərkəzi yer tutacaq. Əsaslar üzrə danışıqlar əvvəlcə açılacaq, sonuncu bağlanacaq və bunlar üzrə irəliləyiş danışıqların ümumi tempini müəyyən edəcək”.⁵

Əsaslar qanunun aliliyi, korrupsiya ilə mübarizə və insan haqlarından tutmuş demokratik təsisatların fəaliyyətinə və dövlət idarəçiliyi islahatlarına qədər əsas kəsişən və bir-biri ilə əlaqəli məsələləri əhatə edir. Bu sahələr üzrə danışıqlar digər məsələlərlə yanaşı, yol xəritələri əsasında aparılacaq. Dövlət idarəçiliyi islahatları üzrə yol xəritəsi danışıqlar aparən ölkələrdən tələb olunan meyarlar arasında olacaq.

2022-ci ilin oktyabrında Avropa Komissiyasının Aİ-nin Genişlənmə Siyasəti üzrə Kommunikasiyası dövlət idarəçiliyinin yaranan narahatlıqlara cavab verməsi və vətəndaşların xeyrinə xidmət göstərməsinin əsas məqsədini, eləcə də genişlənmə ölkələrindəki əsas çatışmazlıqları qeyd etdi:

“Dövlət qurumları və administrasiyaları ictimai narahatlıqlara cavab verməli və siyasətlərin həyata keçirilməsində effektiv olmalıdır. Dövlət idarəçiliyinin modernləşdirilməsi genişlənmə ölkələrində əsas narahatlıq olaraq qalır. Siyasiləşmə işəgötürən kimi dövlət idarələrinin imkanlarını və cəlbediciliyini pozmağa davam edir. Ümumilikdə daha peşəkar və məziyyətə əsaslanan idarələrin yaradılması üçün əsas islahat ehtiyacları barədə məlumatlılıq olsa da, siyasətin planlaşdırılması, dövlət maliyyəsi, insanların idarə edilməsi və hesabatlılığın təkmilləşdirilməsi üçün daha çox liderlik və səy tələb olunacaq”.⁶

Uyğunluğu artırmaq üçün AK keyfiyyətli dövlət idarəçiliyinin əhəmiyyəti ilə bağlı Üzv Dövlətlər və namizəd ölkələrlə dialoqa yanaşmasını uyğunlaşdırır:

“Komissiya keyfiyyətli dövlət idarəçiliyinin əhəmiyyətini vurğulamağa davam etməklə və dövlət idarəçiliyinin keyfiyyətinin ölçülməsi üçün ekvivalent qiymətləndirmə çərçivəsini təmin etməklə, üzv olduqdan sonra da daxil olmaqla, öz siyasət yanaşmasında yüksək dərəcədə uyğunluğu təmin

² <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/accession-criteria-copenhagen-criteria.html>.

³ İƏİT (1999), *Dövlət İdarəçiliyi üzrə Avropa Prinsipləri*, SIGMA Nəşrləri No. 27, İƏİT nəşrləri, Paris, <https://doi.org/10.1787/5kml60zwd7h-en>. Avropa İnzibati Məkanı etibarlılıq, proqnozlaşdırıla bilənlik, hesabatlılıq və şəffaflıq, eləcə də texniki və idarəetmə sərişəsi, təşkilatçılıq qabiliyyəti, maliyyə dayanıqlığı və vətəndaşların iştirakı kimi komponentləri əhatə edirdi.

⁴ COM(2014) 700 yekun, Komissiyadan Avropa Parlamentinə, Şuraya, Avropa İqtisadi və Sosial Komitəsinə və Regionlar Komitəsinə məlumat, Genişlənmə Strategiyası və Əsas Problemlər 2014 15, https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2016-12/20141008-strategy-paper_en.pdf

⁵ COM(2020) 57 yekun, Komissiyadan Avropa Parlamentinə, Şuraya, Avropa İqtisadi və Sosial Komitəsinə və Regionlar Komitəsinə məlumat, üzvlük prosesinin gücləndirilməsi - Qərbi Balkanlar üçün etibarlı Aİ perspektivi, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0057>.

⁶ COM(2022) 528 yekun, Komissiyadan Avropa Parlamentinə, Şuraya, Avropa İqtisadi və Sosial Komitəsinə və Regionlar Komitəsinə məlumat, 2022 Aİ Genişlənmə Siyasəti üzrə Kommunikasiya, səh. 20, <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-10/2022%20Communication%20on%20EU%20Enlargement%20Policy-v3.pdf>.

etməyi hədəfləyir. Bu, “zəhmətlə qazanılmış” müsbət islahatların, məsələn, peşəkar və məziyyətə əsaslanan dövlət qulluğuna dair islahatların ölkə Aİ-yə üzv olduqdan sonra geri çevrildiyi bir vəziyyətdən qaçmaq üçündür”.⁷

2022-ci ilin mart ayında dövlət idarəçiliyinə cavabdeh olan Avropa nazirləri şəffaf və davamlı ictimai xidmətlərin nümunəsi kimi çıxış edən cəlbədicə, müasir və innovativ dövlət xidmətlərinə ehtiyacı daha da vurğuladılar. Bunlar istifadəçilərin gözləntilərinə cavab verəcək, Avropa dəyərlərinə hörmət edən yüksək keyfiyyətli və inklüziv rəqəmsal dövlət xidmətləri olacaq.⁸

2022-ci ilin noyabrında Nazirlər Səviyyəsində İctimai İdarəetmə Komitəsinin iclasında İƏİT nazirləri “demokratiyaların əsaslarını gücləndirmək, təşviq etmək və gücləndirmək öhdəliyi götürdülər. Onlar etiraf etdilər ki, vətəndaşların təmsilçilik, cavabdehlik, açıq hökumət və institutların bütövlüyü, o cümlədən ictimai sektorda innovativ yanaşmalar da daxil olmaqla yaşıl siyasətlər baxımından gözləntilərinin artması və dəyişməsi problemlərini həll etməlidirlər”. Onlar həmçinin “daha güclü demokratiyaları dəstəkləmək üçün peşəkar, effektiv və səmərəli ictimai institutlar, yüksək performanslı rəhbərlik və dövlət qulluqçuları yaratmaq üçün səyləri davam etdirəcəklər”⁹

Dövlət İdarəçiliyi Prinsiplərinin yenidən işlənmiş (2023) nəşrinin əsaslandırılması

Dövlət İdarəçiliyi Prinsiplərinin ilk nəşri 2014-cü ildə nəşr edilmişdir. SİGMA bu yenidən işlənmiş nəşri aşağıdakı məqsədlər üçün hazırlayıb: 1) çərçivəni Aİ, İƏİT və digər beynəlxalq təşkilatlarda ən son standartlara və təcrübələrə uyğun yeniləmək; və 2) cəmiyyətin bu gün və sabah üzleşdiyi çağırışlara və inkişaf edən siyasi prioritetləri və vətəndaşların tələblərini həll etmək üçün çevik və çevik dövlət idarələrinə ehtiyaca daha yaxşı cavab vermək. Prinsiplər onlara əməl edən dövlət administrasiyalarına öz hökumətlərinin siyasi prioritetlərini, iqtisadi, sosial, ətraf mühit və ya təhlükəsizlik məqsədlərinə daha yaxşı nail olmağa imkan verən “siyasət baxımından neytral” olmaq üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Bu gün dövlət idarələrinin 2014-cü illə müqayisədə daha rəqəmsal, çevik, innovativ və yaşıl olacağı gözlənilir. Yeni versiya qlobal COVID-19 pandemiyası (dövlət idarəçiliyinin çevikliyi və dayanıqlığını gücləndirmək) zamanı əldə edilmiş dərsləri, rəqəmsallaşmanın potensialını tam əhatə etməyin vacibliyini, iş tənzimləmələrinin çevikliyi, habelə dövlət idarəçiliyinin ekoloji problemlərin, o cümlədən iqlim dəyişikliyi və biomüxtəlifliyin itirilməsi ilə bağlı problemlərin həllinə töhfə verməsinə dair gözləntilərini əks etdirir.

Bu yeni versiya Aİ-nin genişlənməsi və qonşuluq regionları üçün Prinsipləri birləşdirir, Aİ dəyərlərini və yaxşı dövlət idarəçiliyi standartlarını daha aydın və lakonik şəkildə ifadə edir. Aİ-yə üzvlüklə bağlı spesifik standartlar mövcud olduqda, onlar ayrıca vurğulanır. 2023-cü il Prinsipləri həm də ardıcıl siyasət yanaşmasını təşviq etmək məqsədi ilə mərkəzi hökumətdən kənar regional və yerli hökumət səviyyələrini də əhatə edəcək şəkildə genişləndirir. Yeni nəşr, həmçinin milli administrasiyalarla birbaşa əlaqə və müntəzəm monitoring təlimləri vasitəsilə AK və SİGMA-nın 2014-cü ildən bəri öyrəndiyi təcrübə və dərsləri əks etdirir.

⁷ Aİ (2021), İslahat aparmaq və gələcəyə hazırlamaq üçün Aİ Üzv Dövlətlərində dövlət idarələrinə dəstək, 29 aprel 2021, səh 21, https://ec.europa.eu/info/departments/structural-reform-support/supporting-public-administrations-eu-member-states-deliver-reforms-and-prepare-future_en.

⁸ Avropa Dövlət İdarəçiliklərinin Ümumi Dəyərləri və Problemləri üzrə Strasburq Bəyannaməsi, (2022), https://www.transformation.gouv.fr/files/presse/Declaration_common_values_challenges_european%20public_administrations_1.pdf.

⁹ Etimadın yaradılması və Demokratiyanın gücləndirilməsi haqqında Bəyannamə, (2022), <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0484>.

Prinsiplərdə ifadə olunan ümumi dəyərlərə və standartlara nail olmaq üçün Aİ və İƏİT ölkələrinin praktiki yanaşmaları fərqli olduğundan, yeni nəşr göstəriş vermədən yaxşı dövlət idarəçiliyi dəyərlərinə diqqət yetirir. SIGMA-nın missiyası həmin dəyərləri və standartları təbliğ etmək və izah etmək, Aİ-nin genişlənməsi və qonşuluq administrasiyalarına bu dəyərlərə nail olmaq üçün Aİ və İƏİT ölkələrinin mümkün yanaşmaları və qabaqcıl təcrübələri barədə məsləhətlər verməklə dəstək olmaqdır.

Milli dövlət idarəçiliyinin Aİ və İƏİT standartlarına uyğunlaşdırılması tempi və metoduna milli kontekst, inzibati ənənələr və vətəndaşların gözləntiləri nəzərə alınmaqla milli hökumət tərəfindən qərar verilməlidir. Bu mənada dəyişikliklərin idarə edilməsi islahatların uğuru baxımından həyati əhəmiyyət kəsb edir. Maraqlı tərəflərin, o cümlədən siyasi liderlərin razılığını təmin etmək üçün dəyişiklik real şəkildə planlaşdırılmalı və effektiv şəkildə çatdırılmalıdır.

Dövlət İdarəçiliyi Prinsiplərinin tətbiq dairəsi

Prinsiplər dövlət idarəçiliyinin bütün orqanlarına mümkün qədər universal şəkildə şamil edilməlidir. Buraya hökumət mərkəzləri, sahəvi nazirliklər, dövlət qurumları, tənzimləyici orqanlar və dövlət idarəçiliyinin əsas funksiyalarını yerinə yetirən mərkəzi hökumətin digər qurumları daxildir: siyasətin müəyyən edilməsi və həyata keçirilməsi, o cümlədən inzibati xidmətlərin göstərilməsi. Xüsusi qurumlar üçün ayrıca tənzimləmələr məhdud, əsaslandırılmış və mütənasib olmalıdır.

Prinsiplərin tətbiqi konstitusiyaya müstəqilliyinə və müvafiq təsisatların xüsusiyyətlərinə hörmətlə yanaşaraq, məhkəmə hakimiyyətinə, parlamentlərə və ombudsman və ya ali audit institutu kimi müstəqil konstitusiyaya orqanlarına şamil edilir.

Prinsiplər, həmçinin submilli (regional və yerli) hökumət səviyyələrinə şamil edilir. İki xüsusi Prinsip (14 və 32) subsidiarlıq, fiskal muxtariyyət və çoxsəviyyəli idarəetmənin digər əsas struktur aspektləri üzrə qərar qəbul edən şəxslərə istiqamət verir.

Dövlət İdarəçiliyi Prinsiplərinin strukturu: Dövlət İdarəçiliyinin 6 sahəsi, 32 Prinsip, 270 alt prinsip

Dövlət İdarəçiliyi Prinsiplərinin 2023-cü il nəşrinin strukturu hələ də 2014-cü il Genişlənmə Strategiyasında müəyyən edilmiş altı tematik sahəyə uyğundur. Prinsiplərin məzmununu daha yaxşı əks etdirmək üçün əvvəllər "Hesabatlılıq" adlanan dördüncü tematik sahə indi "Təşkilat, hesabatlılıq və nəzarət"dir. "Rəqəmsallaşdırma" "Xidmətlərin çatdırılması"na əlavə edilib.

Tematik sahələr	Əsas dəyərlər
Strategiya	Hökumət yeni çağırışlara cavab verən çevik, innovativ və davamlı təkmilləşən dövlət idarəçiliyi üçün strateji baxış və liderliyi təmin edir.
Siyasətin hazırlanması və əlaqələndirilməsi	Hökumət siyasətlərin və büdcələrin uyğunlaşdırılmasını, effektiv şəkildə planlaşdırılmasını, bütün hökumət daxilində əlaqələndirilməsini, həyata keçirilməsini, monitorinqini və dəqiq müəyyən edilmiş siyasət məqsədlərinə uyğun qiymətləndirilməsini təmin edir. Nazirliklər əsaslandırılmış sübutlar və təhlillər əsasında açıq və iştirakçı proses vasitəsilə ardıcıl dövlət siyasətləri hazırlayır.
İctimai xidmət və insan resurslarının idarə edilməsi	Dövlət qulluqçuları peşəkarlıqla, dürüstlüklə və neytrallıqla hərəkət edirlər. Onlar məziyyət və bərabər imkanlar əsasında işə götürülür və irəli çəkilir və vəzifələrini səmərəli şəkildə yerinə yetirmək üçün düzgün səlahiyyətlərə malikdirlər.
Təşkilat, hesabatlılıq və nəzarət	Dövlət idarəçiliyinin təşkili hökumətin bütün səviyyələrində səmərəli və effektivdir. Dövlət idarəetmə orqanları açıq və şəffafdır və aydın şəkildə müəyyən edilmiş daxili və xarici hesabatlılıq mexanizmlərini tətbiq edir. Güclü nəzarət orqanları vətəndaşların hüquqlarını və ictimai mənafeyi qoruyur.
Xidmətlərin göstərilməsi və rəqəmsallaşdırma	Dövlət idarəçiliyi istifadəçiləri mərkəzdə yerləşdirir və bütün insanlara və bizneslərə onlayn və oflayn rejimdə yüksək keyfiyyətli və asanlıqla əldə edilə bilən xidmətlər təqdim edir. Rəqəmsallaşma məlumatlara əsaslanan qərarlar, effektiv və səmərəli proseslər, eləcə də yüksək keyfiyyətli və əlçatan xidmətlər əldə etməyə imkan verir.
Dövlət maliyyəsinin idarə olunması	Dövlət idarəçiliyi dövlət maliyyəsinə ehtiyatlı yanaşır və idarə edir ki, onlar davamlı və şəffaf olsunlar və siyasət məqsədləri həyata keçirilə bilsin. Hökumətin bütün səviyyələrində bölüşdürülmüş dövlət resurslarından iqtisadi, səmərəli və effektiv istifadəni təmin etmək üçün nəzarət, satınalma və monitorinq tədbirləri mövcuddur.

32 Prinsip dəyərləri, davranışları və nəticələri təsvir edir, **270 alt prinsip** isə bu nəticələrin əldə edilməsi və adekvat inzibati potensialın təmin edilməsi ilə bağlı daha ətraflı təlimat verir.

Aşağıdakı ilkin şərtlər hər bir Prinsipdə qeyd olunan dəyərlərin səmərəli həyata keçirilməsi üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Onlar hər bir Prinsipdə təkrarlanmır, monitorinq çərçivəsi səviyyəsində əks olunur.

- adekvat qanunvericilik bazası (həm əsas, həm də əlavə qanunvericilik)
- aydın şəkildə müəyyən edilmiş öhdəliklər, habelə məsul qurumların adekvat imkanları ilə müəyyən edilmiş institusional və təşkilati quruluş
- düzgün idarəetmə ilə dəstəklənən düzgün bacarıqlara malik düzgün insanlar
- vətəndaşlar və biznes üçün nəticələrə istiqamətlənmə
- Etibarlı sübut və məlumatlarla əsaslandırılmış hökumət qərarları
- öyrənmə və əks əlaqə dövrəsini yaratmaq üçün fəaliyyətin sistemik monitorinqi və qiymətləndirilməsi
- Arzuolunan dəyərləri və davranışları mənimsəyən təşkilat mədəniyyəti
- dəyişikliklərin idarə edilməsi

Monitoring çərçivəsi

Monitoring çərçivəsi meyarları və fəaliyyət göstəricilərini müəyyən etməklə, meyarlara çəkilər təyin etməklə və müvafiq göstəricilər və alt-göstəricilər yaratmaqla Prinsipləri və alt prinsipləri tamamlayır. Meyarlar uğurlu islahatlara imkan verən amilləri və yuxarıda qeyd olunan ilkin şərtləri, eləcə də islahatların faktiki həyata keçirilməsini (idarəetmənin praktikada necə aparılmasını) və sonrakı nəticələri və təsirləri (onun fəaliyyətinin cəmiyyətə necə təsir etməsini) ölçür. Göstərici dəyərləri hər bir Prinsip üçün 0 (ən aşağı) və 100 (ən yüksək) arasında ümumi dəyəri təmin edən dövlət idarəçiliyinin müvafiq komponentlərinin yetkinliyini ifadə edir.

Ümumi yanaşmada qəbul edilir ki, heç bir vahid ölçmə metodu təşkilati dəyişikliklər və sosial davranış dəyişiklikləri ilə bağlı mürəkkəb məsələləri tam əhatə edə bilməz. Balanslaşdırılmış qiymətləndirməyə nail olmaq üçün inzibati məlumatlardan, sorğulardan, statistik məlumatlardan, müsahibələrdən və s.-dən mümkün qədər çox məlumat əldə etmək və sonra onu çarpaz yoxlamaq lazımdır. Buna görə də, göstəricilər müxtəlif metodologiyalara əsaslanaraq, alt göstəricilərin birləşməsinə əsaslanır.

Dövlət idarəçiliyinin 6 sahəsinin və 32 prinsipinin icmalı

Siyasətin hazırlanması və əlaqələndirilməsi

- Hökumətin mərkəzi
- Siyasətin planlaşdırılması
- Təsirin qiymətləndirilməsi
- Məsləhətləşmə
- Siyasətin həyata keçirilməsi və qiymətləndirilməsi
- Parlament nəzarəti

Dövlət qulluğu və insan resurslarının idarə edilməsi

- Məşğulluq çərçivəsi
- İşə götürmə
- Yüksək vəzifəli rəhbər işçilər
- Motivasiya və iş şəraiti
- Peşəkar inkişaf

Dövlət maliyyəsinin idarə edilməsi

- Büdcənin formalaşdırılması
- Büdcə hesabatı
- Büdcənin icrası
- Daxili audit
- Daxili nəzarət
- Satınalmaya dair qanunvericilik
- Satınalma əməliyyatları
- Satınalma fəaliyyətinin təhlili
- Xarici audit
- Fiskal muxtariyyət

Dövlət idarəçiliyinin strategiyası və davamlı təkmilləşdirilməsi

Xidmətlərin göstərilməsi və rəqəmsallaşdırma

- Mərkəzdəki istifadəçilər
- Rahatlaşdırılmış, keyfiyyətli xidmətlər
- Əlçatanlıq
- Rəqəmsallaşdırma

Təşkilat, hesabatlılıq və nəzarət

- Təşkilat
- Subsidiarlıq
- Şəffaflıq və açıqlıq
- Xarici nəzarət
- İnzibati prosedur və məhkəmə nəzarəti
- İctimai dürüstlük



Strategiya

Hökumət yeni çağırışlara cavab verən çevik, innovativ və davamlı təkmilləşən dövlət idarəçiliyi üçün strateji **baxış** və **liderliyi** təmin edir.

Prinsip 1: Hərtərəfli, etibarlı və davamlı dövlət idarəçiliyi islahatı üzrə gündəlik yaradılır və uğurla icra olunur, innovasiya və davamlı təkmilləşdirmə təşviq edilir.

- a. Dövlət idarəçiliyi islahatı (Dİİ) siyasi prioritet kimi qəbul edilir və müvafiq siyasi gündəmlərdə öz əksini tapır.
- b. Xüsusi planlaşdırma sənədləri vasitəsilə yaradılmış hərtərəfli Dİİ gündəliyi bütün islahat sahələrini əhatə edir, dövlət idarəçiliyinin davamlı təkmilləşməsini, çevikliyini və inkişaf edən milli və qlobal prioritetlərə və çağırışlara həssaslığını dəstəkləyir.
- c. Dİİ siyasi və inzibati səviyyələrdə əlaqələndirilir; kifayət qədər resurslar ayrılır və planlaşdırılan islahatlar səmərəli şəkildə həyata keçirilir və onların monitorinqi aparılır.
- d. Bütün müvafiq maraqlı tərəflərlə müntəzəm olaraq məsləhətləşmələr aparılır və onlar Dİİ-nin planlaşdırılması və monitorinqinə cəlb edilir; Dİİ effektiv şəkildə çətdirilir və yaxşı dövlət idarəçiliyi dəyərləri təbliğ olunur.
- e. Dövlət idarəetmə orqanları bütün dövlət idarəçiliyində innovativ həll yollarını və yanaşmaları təşviq edir və paylaşır.



Siyasətin hazırlanması və əlaqələndirilməsi

Hökumət **siyasətlərin** və **büdcələrin** **uyğunlaşdırılmasını**, səmərəli şəkildə planlaşdırılmasını, bütün hökumət daxilində əlaqələndirilməsini, həyata keçirilməsini, monitorinqini və aydın şəkildə müəyyən edilmiş siyasət məqsədləri üzrə qiymətləndirilməsini təmin edir. Nazirliklər əsaslandırılmış sübutlar və təhlillər əsasında açıq və iştirakçı proses vasitəsilə ardıcıl dövlət siyasətləri hazırlayır.

Prinsip 2: Dövlət siyasətləri ardıcıldır və hökumət mərkəzi tərəfindən effektiv şəkildə əlaqələndirilir, qərarlar aydın və şəffaf şəkildə hazırlanır və insanlara çatdırılır.

- a. Hökumət mərkəzi (HM) ¹⁰ ümumi siyasət uyğunluğunu, daha yaxşı və daha davamlı siyasət nəticələrini təmin etmək üçün nazirliklər və müvafiq qurumlar arasında siyasət koordinasiyasını təmin edir və asanlaşdırır.
- b. HM qurumları və onların daxili bölmələri yaxşı siyasət nəticələrini təmin etmək üçün fəal şəkildə əlaqələndirir və əməkdaşlıq edir.
- c. Hökumət qərarları müvafiq qərar qəbul edən strukturlar, o cümlədən hökumətin iclasları vasitəsilə şəffaf, effektiv və vaxtında, aydın qaydalar və prosedurlar əsasında hazırlanır, təsdiq edilir və icrasına nəzarət edilir.
- d. Müvafiq HM qurumu onların müəyyən edilmiş qaydalara və standartlara uyğunluğunu yoxlamaq üçün hökumətin yekun təsdiqinə təqdim edilmiş bütün maddələri ardıcıl olaraq nəzərdən keçirir.
- e. Hökumətin həm daxili, həm də xarici kommunikasiyalarının mərkəzi koordinasiyası milli siyasət gündəmini irəlilətməyə kömək edir, həm yanlış məlumatlara, həm də dezinformasiyaya qarşı çıxır.
- f. Effektiv və çevik prosedurlar və mexanizmlər böhran vəziyyətlərində hökumətin davamlı qərar qəbul etməsini və xarici risklərin idarə edilməsini təmin edir; hökumət gələcək ssenariləri qabaqcadan görmək və hazırlamaq üçün strateji uzaqgörənlikdən istifadə edir.

Yalnız Aİ-yə namizəd ölkələr və potensial namizədlər üçün uyğun olan alt prinsip

- g. Hökumət məsul HM qurumunun koordinasiyası ilə milli Avropa inteqrasiyası (Aİ) proseslərini idarə etmək üçün aydın üfqi prosedurları müəyyən edir və tətbiq edir. Aİ prosesində iştirak edən bütün müvafiq qurumların, o cümlədən Aİ qanunlarının əvəzlənməsi üçün rol və məsuliyyətlər aydın şəkildə müəyyən edilmişdir.

¹⁰ Hökumət Mərkəzi (HM): icra hakimiyyətinə (Prezident və ya Baş Nazir və Nazirlər Kabinetinə kollektiv şəkildə) xidmət edən inzibati strukturdur. HM-nin ölkələr üzrə Baş Katiblik, Nazirlər Kabineti Aparatı, Kansler, Ofis/Nazirlik, Prezidentlik, Nazirlər Şurasının İdarəsi və s. kimi müxtəlif adları vardır. Bir çox ölkələrdə HM birdən çox bölmədən ibarətdir.

Prinsip 3: Hökumət dövlət siyasətini özünün maliyyə imkanlarına uyğun olaraq effektiv və əhatəli şəkildə planlaşdırır və ona nəzarət edir

- a. Aydın prosedurlara və əsas institusional məsuliyyətlərə malik olan uyğunlaşdırılmış və ardıcıl siyasəti planlaşdırma, monitorinq və hesabat sistemi yaradılmışdır.
- b. Siyasi prioritetlər və gündəm, hökumət proqramında və ya digər oxşar siyasi bəyanatlarda ifadə olunduğu kimi, müvafiq siyasət planlaşdırma sənədləri vasitəsilə səmərəli şəkildə planlaşdırılır və həyata keçirilir.
- c. Siyasət və maliyyə planlaşdırması sənədləri siyasət prioritetləri, məqsədləri və fəaliyyətləri baxımından ardıcıldır və bir-birinə uyğunlaşdırılır.
- d. Siyasət planlaşdırma sənədləri keyfiyyət tələblərinə cavab verir və siyasət məqsədləri, hədəfləri olan göstəricilər və monitorinq çərçivəsi daxil olmaqla, adekvat təhlil və məlumatları ehtiva edir. Onlar iştirakçı şəkildə hazırlanır və ictimaiyyətə açıqdır.
- e. Aydın prosedurlara və əsas institusional məsuliyyətlərə malik olan uyğunlaşdırılmış və ardıcıl siyasət planlaşdırma, monitorinq və hesabat sistemi yaradılmışdır.
- f. Siyasi prioritetlər və gündəm, hökumət proqramında və ya digər oxşar siyasi bəyanatlarda ifadə olunduğu kimi, müvafiq siyasət planlaşdırma sənədləri vasitəsilə səmərəli şəkildə planlaşdırılır və həyata keçirilir.
- g. Siyasət və maliyyə planlaşdırması sənədləri siyasət prioritetləri, məqsədləri və fəaliyyətləri baxımından bir-birinə uyğundur və bir-birinə uyğunlaşdırılır.
- h. Siyasət planlaşdırma sənədləri keyfiyyət tələblərinə cavab verir və siyasət məqsədləri, hədəfləri olan göstəricilər və monitorinq çərçivəsi daxil olmaqla, adekvat təhlil və məlumatları ehtiva edir. Onlar iştirakçı şəkildə hazırlanır və ictimaiyyətə açıqdır.
- i. Siyasət planlaşdırma sənədlərinə orta müddətli və illik büdcələrə uyğunlaşdırılmış maliyyə xərcləri smetaları daxildir, rəvan və tam icranı təmin etmək üçün maliyyə resursları mövcuddur.
- j. Fəaliyyət və nəticələr, o cümlədən siyasət məqsədlərinə və nəticə göstəricilərinə nail olmaq mütəmadi olaraq monitorinq edilir və hesabat verilir; İctimai nəzarəti təmin etmək üçün monitorinq hesabatları vaxtında dərc olunur.
- k. Siyasi planlaşdırma sənədlərinin planlaşdırılması, monitorinqi və hesabatı zamanı qurumlara rəhbərlik, keyfiyyət təminatı və metodiki dəstək verilir.

Yalnız Aİ-yə namizəd ölkələr və potensial namizədlər üçün uyğun olan alt prinsiplər

- l. Avropaya inteqrasiya (Aİ) planlaşdırma prosesi ümumi hökumət siyasətinin planlaşdırma sistemləri daxilində tam inteqrasiya olunub. Aİ planları əlaqəlidir və digər hökumət planlaşdırma sənədləri ilə uyğunlaşdırılır.
- m. Hökumət, idarəetmənin mövcud resurslarını və imkanlarını nəzərə alaraq, Aİ ilə bağlı öhdəliklərin prioritetləşdirilməsi və maya dəyərinin müəyyən edilməsi yolu ilə Aİ planlarını effektiv şəkildə həyata keçirir.

Prinsip 4: Dövlət siyasətləri qanunların hazırlanması üçün aydın və ardıcıl qaydalara riayət etməklə sübut və təhlil əsasında hazırlanır, qanunlar və qaydalar asanlıqla əlçatan olur.

- a. Daha yaxşı tənzimləmə, sübuta əsaslanan və inklüziv siyasətin hazırlanmasını təşviq etmək üçün vahid hökumət siyasəti qurulur və siyasətin formalaşdırılması və qanun layihəsinin hazırlanması zamanı praktikada tətbiq edilir.
- b. Nazirliklər siyasətlərin və qanunvericilik aktlarının hazırlanmasının planlaşdırılması və səmərəli idarə edilməsi üçün aydın daxili qaydalara və prosedurlara malikdir.
- c. Tənzimləyici təsirin qiymətləndirilməsi (TTQ) və ya digər oxşar alət(lər) qəbul edilir və sistemativ şəkildə siyasətin işlənilib hazırlanmasını dəstəkləmək, məsləhətləşmələri asanlaşdırmaq və siyasətin hazırlanmasının bütün əsas mərhələlərində qərarların qəbulunu məlumatlandırmaq üçün istifadə olunur (lazım olduqda ətraf mühit və iqlim üçün də).
- d. Siyasət işlənilib hazırlanarkən alternativ qeyri-tənzimləyici variantlar, tənzimləmənin sadələşdirilməsi imkanları və effektiv monitoring və icra mexanizmləri sistemativ olaraq nəzərdən keçirilir və təhlil edilir.
- e. Siyasət təkliflərinin bütün mümkün təsirləri sistemativ şəkildə təhlil edilir; dövlət büdcəsinə, biznesə və vətəndaşlara əlavə xərclər də daxil olmaqla, əsas təsirlərin kəmiyyətini müəyyənləşdirmək və monetizasiya etmək üçün ağlabatan səylər göstərilir.
- f. Xüsusi analitik yanaşmaların seçilməsi və siyasət variantlarının təhlili səviyyəsi nəzərdən keçirilən məsələnin mürəkkəbliyinə və gözlənilən təsirlərin miqyasına mütənasibdir.
- g. TTQ nəzarəti, keyfiyyətə nəzarət, dəstək və rəhbərlik funksiyaları mövcud qayda və metodologiyaların tam və ardıcıl həyata keçirilməsini təmin edir, siyasət təhlilinin keyfiyyətini artırır, potensialı gücləndirir və sistemin davamlı təkmilləşdirilməsinə imkan verir.
- h. Qanunlar və qaydalar məzmun, struktur, üslub və dil baxımından aydın, ardıcıl və davamlıdır.
- i. Konsolidə edilmiş versiyalar da daxil olmaqla, bütün əsas və ikinci dərəcəli qanunvericilik əlçatandır və mərkəzi onlayn verilənlər bazası vasitəsilə pulsuz əldə edilə bilər. Qaydalara riayət etmək üçün vacib olan inzibati təlimat sənədləri, formaları və materialları biznes və vətəndaşlar üçün asanlıqla əldə edilə bilər.
- j. Hökumətin milli, regional və yerli səviyyələri bütün daxili yurisdiksiyada tənzimləyici uyğunluğu və sübuta əsaslanan siyasətin qurulmasını təmin etmək üçün fəal şəkildə əməkdaşlıq edir və əlaqələndirirlər.

Yalnız Aİ-yə namizəd ölkələr və potensial namizədlər üçün uyğun olan alt prinsiplər

- k. Aİ qanunvericiliyinin əvəzlənməsi və hüquqi uyğunlaşdırılması ümumi siyasətin inkişafı prosesinin tərkib hissəsini təşkil edir. Aİ-nin ayrı-ayrı əvəzlənmə halları üzrə qərarlar TTQ və ictimai məsləhətləşmələr vasitəsilə toplanmış sübutlar və təhlillər əsasında verilir.
- l. Uyğunluq cədvəlləri və Aİ qanunvericiliyinin milli dil(lər)ə tərcüməsi kimi xüsusi qaydalar, prosedurlar və alətlər milli qanunvericiliyin Aİ qanunvericiliyi ilə effektiv hüquqi uyğunlaşdırılmasını təmin edir və "qızılla örtülmə" riskini minimuma endirir.

Prinsip 5: Siyasət işlənilib hazırlanarkən bütün əsas xarici və daxili maraqlı tərəflər və geniş ictimaiyyətlə fəal məsləhətləşmələr aparılır.

- a. Bizneslərə, qeyri-hökumət təşkilatlarına və vətəndaşlara, o cümlədən həssas qruplardan olan dövlət siyasətində iştirak etmək və məlumatlandırmaq imkanı verən maraqlı tərəflər və geniş ictimaiyyətlə fəal və effektiv ictimai məsləhətləşmələrin aparılması üçün prosedurlar mövcuddur və ardıcıl şəkildə tətbiq edilir və monitorinq edilir.
- b. Geniş ictimaiyyətlə məsləhətləşmələr əlçatan və şəffaf şəkildə aparılır.
- c. Nazirliklər əsas xarici maraqlı tərəflərlə konstruktiv dialoq aparır və siyasət təklifini yekunlaşdırarkən bütün cavabları toplayır, təhlil və istifadə edirlər. Onlar ictimai məsləhətləşmələr prosesinin nəticələri və məsləhətçilərin fikirlərinin siyasətə necə formalaşdığı və təsir etdiyi barədə şəffaf hesabat verirlər.
- d. Nazirliklərarası məsləhətləşmələr aydın qaydalar və prosedurlar əsasında həyata keçirilir, siyasət və onun nəticələri ilə bağlı səmərəli müzakirələri asanlaşdırır.
- e. Aparıcı nazirlik hökumətin iclaslarına təqdim olunan sənədlərin bir hissəsi kimi nazirlərəarası məsləhətləşmənin nəticələri barədə məlumat verir.
- f. Nazirliklərarası münaqişələrin həlli mexanizmləri həm inzibati, həm də siyasi səviyyələrdə qərarların qəbulu prosesinə daxil edilir və mexanizmlər problemin hökumət tərəfindən müzakirə edilməzdən əvvəl optimal münaqişələrin həllinə imkan yaratmaq üçün administrasiyanın təcrübəsindən tam istifadə edir.

Prinsip 6: Dövlət siyasətləri effektiv şəkildə həyata keçirilir və qiymətləndirilir, siyasət nəticələrini artırır, tənzimləmə xərclərini və yüklərini azaldır.

- a. Qanunların və siyasətlərin səmərəli həyata keçirilməsi üçün zəruri olan hazırlıq tədbirləri, məsələn, ikinci dərəcəli qanunvericiliyin qəbulu və digər qanunvericilik atlarına uyğunlaşdırılması, təlimatların hazırlanması, ünsiyyət və bacarıqların artırılması siyasətlər tam qüvvəyə minməzdən əvvəl həyata keçirilir.
- b. Müəssisələr və vətəndaşlar onlara təsir edəcək qayda və tənzimləmələrdə gözlənilən dəyişikliklər barədə əvvəlcədən xəbərdarlıq alır və təsire məruz qalan qrupların yeni normativ bazaya uyğunlaşması və tənzimləmə işlərini görməsi üçün kifayət qədər vaxt verilir.
- c. Məsul qurumlar təsire məruz qalan maraqlı tərəflərlə birbaşa əlaqə və məsləhətləşmələr vasitəsilə sübutların toplanması da daxil olmaqla, etibarlı və müvafiq məlumatlar əsasında siyasətin icrasına effektiv şəkildə nəzarət edir və tənzimləmə qaydalarına uyğunluğu təmin edir.
- d. Əsas qanunların və siyasətlərin *faktlar əsasında qiymətləndirilməsi* daha yaxşı tənzimləmə gündəliyinin tərkib hissəsidir və siyasətin hazırlanması zamanı aparılan təhlillə əlaqələndirilir. Dövlət idarəetməsi qiymətləndirmə nəticələrini ictimaiyyətə təqdim edir və onlardan gələcək siyasəti əsaslandırmaq üçün istifadə edir.
- e. Qaydaların aktuallığını, yeniləndiyini və lüzumsuz tənzimləmə yükünün sadələşdirilməsi və azaldılması üzrə dövlət siyasətinə töhfə verməsini təmin etmək üçün mütəmadi olaraq normativ aktlar toplusunun təhlili aparılır.
- f. Yoxlamalar risklərin təhlili əsasında və mütənasiblik prinsipi nəzərə alınmaqla aparılır. Onlar yükləri minimuma endirmək, uyğunluğu artırmaq və dövlət resurslarından səmərəli istifadəni təmin etmək üçün əlaqələndirilmiş və şəffaf şəkildə planlaşdırılıb həyata keçirilir.
- g. Mövcud qaydalara uyğunluq məlumat, təlimat, yoxlama siyahıları və digər vasitələrlə təşviq edilir. İcra tədbirləri xüsusi tənzimlənən subyektlərin profilini və davranışını nəzərə alır.

- h. Hökumət tənzimləmə keyfiyyətini və ahəngdarlığını yaxşılaşdırmaq, uyğunluğu artırmaq və daha yaxşı və daha davamlı siyasət nəticələrinə nail olmaq üçün beynəlxalq və regional tənzimləmə sahəsində əməkdaşlıq edir.

Prinsip 7: Parlament hökumətin siyasətini effektiv şəkildə yoxlayır və ümumi siyasət və qanunvericiliklə uyğunluğunu təmin edir.

- a. Parlament hökumətin siyasətini effektiv şəkildə yoxlayır və ona nəzarət edir. Parlament qəbul edilən qanunvericiliyin aydın, qısa və başa düşülən olmasını təmin edir.
- b. Parlament komitələri hökumət nazirlərinin və yüksək vəzifəli dövlət qulluqçularının fəal iştirakı ilə qanunvericilik təşəbbüslərini müzakirə edir və yoxlayır, eləcə də əsas maraqlı tərəflərlə məsləhətləşmələri təmin edir, hər hansı əsassız kənardan təsir riskini minimuma endirir.
- c. Hökumət qanunvericilik işləri üzrə planını parlamentlə sıx əlaqələndirir və mütəmadi olaraq yeni qanunvericilik təşəbbüsləri haqqında məlumat paylaşır.
- d. Parlament bütün qanunvericilik təkliflərinin səmərəli planlaşdırılmasını və vaxtında baxılmasını təmin edir.
- e. Hökumət bütün siyasi sənədləri və tənzimləyici təsirlərin qiymətləndirilməsi və ictimai məsləhətləşmənin nəticələrinə dair hesabatlar kimi dəstəkləyici materialları parlamentlə bölüşür. Lazım gələrsə, parlament müzakirələri zamanı razılaşdırılmış hər hansı əsas düzəlişləri əks etdirmək üçün əlavə materiallara yenidən baxılır.
- f. Qanunların qəbulu üçün fəvqəladə və/və ya qısaldılmış prosedurlardan həddən artıq istifadə edilmir ki, bu da hazırlıq və yoxlama üçün adekvat vaxtın verilməsini təmin edir. Bu cür prosedurlardan istifadə olunarsa, tənzimləyici qayda və prosedurların aktuallığını və effektivliyini qiymətləndirmək üçün mümkün olan ən erkən vaxtda bu qanunların sonradan qiymətləndirilməsi həyata keçirilir.
- g. Hökumət mümkün siyasət uyğunsuzluğunu və maliyyələşdirilməmiş mandatların yaradılması kimi icra risklərini vurğulamaq üçün parlament üzvləri tərəfindən irəli sürülən bütün yeni qanunvericilik təkliflərini nəzərdən keçirir və şərhlər verir.
- h. Parlament xidmətləri sübutlara əsaslanan və əsas maraqlı tərəflərin rəyi ilə yeni qanunlara təşəbbüsün göstərilməsi və onların layihələrinin hazırlanması üçün parlament üzvlərinə ekspert məsləhətləri və dəstək verir.
- i. Parlament əsas qanunların və dövlət siyasətlərinin effektivliyini qiymətləndirmək və hökuməti cavabdeh tutmaq üçün mütəmadi olaraq onların icrasını nəzərdən keçirir.



Dövlət qulluğu və insan resurslarının idarə edilməsi

Dövlət qulluqçuları ¹¹ **peşəkar, dürüst və neytral** hərəkət edirlər. Onlar məziyyət və bərabər imkanlar əsasında işə götürülür və irəli çəkilir, həmçinin vəzifələrini səmərəli şəkildə yerinə yetirmək üçün düzgün səriştələrə malikdirlər.

¹¹ Dövlət qulluqçuları dedikdə, bu Prinsiplərin tətbiqi məqsədi ilə aşağıdakı qurumların işçiləri nəzərdə tutulur: 1) nazirlik və idarələr, o cümlədən tənzimləyici orqanlar, 2) Baş nazirin aparatları/katiblikləri, Nazirlər Şurası və Prezident administrasiyaları, 3) parlament, ali audit orqanı, ombudsman, məhkəmələr və digər müstəqil orqanlar; 4) regional və yerli idarələr. Prinsiplər seçilmiş və siyasi təyinatlı vəzifəli şəxslərə, hakimlərə və prokurorlara şamil edilmir. Onlar həmçinin dövlət idarəetmə orqanlarında texniki dəstək işçilərinə (məsələn, sürücülər və təmizlik işçiləri) şamil edilmir. Milli qanunvericilikdə yuxarıdakı təriflərdən daha geniş əhatə dairəsi tətbiq oluna bilər.

Prinsip 8: Məşğulluq çərçivəsi sabitlik və çevikliyi tarazlaşdırır, dövlət qulluqçularının hesabatlılığını təmin edir və onları yersiz təsirdən və qanunsuz işdən azad edilmədən qoruyur.¹²

- a. Hökumətin ictimai xidmətlə bağlı aydın siyasəti var və bu sahə üçün siyasi səviyyədə məsuliyyət müəyyən edilib.
- b. Dövlət qulluğu haqqında qanunvericilik aydın və adekvat maddi, üfqi və şaquli əhatə dairəsini nəzərdə tutur.¹³
- c. Dövlət qulluqçuları peşəkarcasına və neytral hərəkət etmək öhdəliyi və qanunsuz göstərişlərdən imtina etmək hüququna malikdirlər və onların peşəkar mühakimələrinə əsassız siyasi və digər müdaxilələrdən müdafiəsi var.
- d. Dövlət qulluqçuları hesabatlılığa, etik və intizam normalarına tabedirlər və qanun pozuntuları lazımi qaydada sübuta yetirildiyi hallarda məsuliyyətə cəlb oluna bilərlər.
- e. Dövlət qulluqçuları yalnız qanunla tənzimlənən obyektiv meyarlar əsasında, lazımi qaydada və məhkəmə nəzarəti altında vəzifədən azad oluna və ya aşağı salına bilər.
- f. Dövlət idarəçiliyi əsaslı hallarda və ağılabatan müddətlərdə müvəqqəti məşğulluqdan istifadə edir.
- g. Kifayət qədər səlahiyyətə malik mərkəzi orqan dövlət xidməti üçün insan resurslarının idarə edilməsi (İRİ) sisteminə səmərəli rəhbərlik edir və əlaqələndirir, dövlət idarəetmə orqanlarına dəstək verir və icraya nəzarət edir.
- h. Dövlət idarəetmə orqanları peşəkar İRİ üçün kifayət qədər imkanlara malikdir.
- i. Effektiv informasiya sistemi İRİ proseslərini dəstəkləyir və sübuta əsaslanan ictimai xidmət siyasətinə imkan verən məlumatları təmin edir.

Prinsip 9: Dövlət idarəçiliyi məziyyət və bərabər imkan əsasında səriştəli insanları cəlb edir və işə qəbul edir

- a. Dövlət idarəetməsi həm cari, həm də gələcək ehtiyacları nəzərə alaraq, öz missiyasını yerinə yetirmək üçün müvafiq işçi qüvvəsi ölçüsünü, səriştələrin, bacarıqların və təcrübələrin birləşməsinə təmin etmək üçün insan resurslarını (İR) təhlil edir və büdcəyə uyğun İR planlarını hazırlayır və həyata keçirir.
- b. Dövlət qulluqçuları şəffaf və açıq müsabiqə yolu ilə, məziyyət nəzərə alınmaqla işə qəbul edilir.
- c. İnküziv işə götürmə siyasəti və təcrübələri dövlət idarəçiliyində müxtəlifliyi və bərabər imkanları dəstəkləyir.
- d. Dövlət idarəsi işəgötürən brendindən və digər işə götürmə vasitələrindən istifadə edərək, uyğun namizədlərin yaxşı bir hissəsini cəlb edir.

¹² 8 c, d və e alt prinsipləri ən azı dövlət hakimiyyətinin həyata keçirilməsində bilavasitə iştirak edən mərkəzi hökumət administrasiyasının dövlət qulluqçularına və dövlətin ümumi mənafeyini qorumaq üçün nəzərdə tutulmuş vəzifələri yerinə yetirməlidir. Bu funksiyalara adətən menecerlər, qanun layihəsinin hazırlanmasına, inzibati və dövlət satınalmalarına dair qərarlara cavabdeh olan dövlət qulluqçuları, müfəttişlər, təhlükəsizlik işçiləri və diplomatlar daxildir.

¹³ Şaquli əhatə dairəsi siyasi təyinatlar, dövlət qulluqçuları və texniki dəstək işçiləri arasında yuxarı və aşağı bölgü xəttinə aiddir. Materialın əhatə dairəsi qanunla tənzimlənən mövzulara aiddir. Üfqi əhatə dairəsi qanunun tətbiq olunduğu orqanlara aiddir.

- e. İşə qəbul iş və əmək haqqı şərtləri ilə yanaşı, vakansiya elanlarında öz əksini tapmış səmərəli fəaliyyət üçün tələb olunan namizəd profilini (təcrübə, bilik, bacarıq, səriştələr) təmin edən dəqiq vəzifə təlimatlarına əsaslanır.
- f. Seçim komitələri namizədlərin iş tələblərinə uyğun olaraq qiymətləndirilməsini həyata keçirə bilən, heç bir maraq toqquşması olmadan və siyasi təsirdən azad olan üzvlərdən ibarətdir.
- g. Seçim metodları işi yerinə yetirmək üçün zəruri olan təcrübə, bilik, bacarıq və səriştələrin ədalətli və əsaslı qiymətləndirilməsini təmin edir və ən uyğun namizədlərin seçilməsinə şərait yaradır.
- h. İşə qəbul və seçim prosesləri səmərəli, vaxtında, istifadəçi üçün asandır və rəqəmsal alətlərlə dəstəklənir.
- i. Müraciət edənlər işə qəbulla bağlı qərarlar barədə vaxtında məlumatlandırılır, inzibati və məhkəmə kanalları vasitəsilə əsaslandırma tələb etmək və şikayət etmək hüququna malikdirlər.
- j. İşə qəbul prosesləri iş və təşkilata sürətli uyğunlaşma imkanı verir ki, yeni işçilər özlərini inamlı, bacarıqlı hiss etsinlər və yaxşı performans göstərsinlər.

Prinsip 10: Effektiv liderlik səriştəlilik, sabitlik, peşəkar müstəqillik və məsuliyyətli top-menecərlərin cavabdehliyi vasitəsilə dəstəklənir.¹⁴

- a. Qanun top menecərləri xüsusi bir kateqoriya kimi müəyyən edir. Nazirliklərdə və qurumlarda yüksək rəhbər vəzifələrə siyasi vəzifə kimi baxılmamasını təmin etməklə, yuxarı idarəetmənin əhatə dairəsi adekvat şəkildə müəyyən edilir.
- b. Yüksək rəhbər vəzifələr ədalətli işə qəbul, rəqabətli mükafatlandırma, peşəkar çətinliklər, müstəqillik və karyera risklərinin azaldılması yolu ilə cəlbəedici edilir.
- c. İşə qəbul prosedurları məziyyətə əsaslanan, peşəkarlıqla idarə olunan, qərəzsiz və şəffafdır ki, bu da öz işlərini əvvəlcədən müəyyən edilmiş standartlara uyğun yerinə yetirmək üçün kifayət qədər yüksək səviyyəli təcrübə, bilik, bacarıq və səriştələrə malik top-menecərlərin seçilməsinə və təyin edilməsinə imkan verir.
- d. İşə qəbulla bağlı siyasət və təcrübələr bərabər imkanları, gender balansını və yüksək səviyyəli rəhbər vəzifələrdə ayrı-seçkiliyin qarşısını alır.
- e. Dövlət idarəçiliyində top menecərlər təşkilatın missiyası və hökumətin məqsədlərinə uyğun olaraq dəqiq müəyyən edilmiş məqsədlərə malikdirlər və onların fəaliyyəti müntəzəm olaraq qiymətləndirilir.
- f. Dövlət idarəçiliyində top menecərlər kifayət qədər peşəkar və idarəetmə muxtariyyətinə malikdirlər ki, bu da onlara heyətin, resursların və işin idarə edilməsi üçün məsuliyyəti öz üzərinə götürməyə imkan verir.
- g. Dövlət idarəçiliyində top menecərlər öz bacarıqlarını həm indiki, həm də gələcək işin ehtiyaclarına uyğun olaraq inkişaf etdirirlər.
- h. Top menecərin sabitliyi institusional fəaliyyətin və yaddaşın davamlılığını gücləndirir.

¹⁴ "Top menecərlər" termini menecərlərin siyasi liderlərlə birbaşa qarşılıqlı əlaqədə olduğu dövlət idarəetmə orqanlarında peşəkar idarəetmənin ən yüksək səviyyələrinə şamil edilir. O, nazirliklərdə yüksək vəzifə tutan dövlət qulluqçularına (baş katiblər və ya peşəkar dövlət katibləri), nazirliklərin departamentlərinin baş direktorlarına və ya nazirliklərdə onlara bərabər tutulan vəzifələrə və qurumların rəhbərlərinə şamil edilir. O, icra hakimiyyətində siyasi rəhbərliyə (baş nazir, nazir, nazir müavini, siyasi dövlət katibi və bu kimi şəxslər) şamil edilmir.

Prinsip 11: Dövlət qulluqçuları həvəsləndirilir, ədalətli və rəqabətli şəkildə maaş alırlar və yaxşı iş şəraitinə malikdirlər

- Dövlət idarəetməsi tələb olunan bacarıq və səriştelərə malik işçiləri və komandaları cəlb etmək, həvəsləndirmək və saxlamaq üçün mükafat və müavinətlər, inkişaf və karyera imkanları, iş təhlükəsizliyi və hörmətli və inklüziv iş mühiti kimi rəqabətli maliyyə və qeyri-maliyyə kompensasiya paketi təklif edir.
- Dövlət idarəsi, iş təsnifatı üzrə əsas əmək haqqını müəyyən etməklə, bərabər iş üçün bərabər ödənişi təşviq edir, həm ayrı-ayrı qurumlar daxilində, həm də dövlət idarəsi üzrə. O, müavinətləri və digər ödənişləri qanunla müəyyən edilmiş obyektiv meyarlar əsasında əsaslandırır və mükafatlandırmada heç bir ayrı-seçkiliyin olmamasını təmin edir.¹⁵
- Əmək haqqı sistemi maliyyə baxımından əlverişlidir; əmək haqqı fondunun təkamülü proqnozlaşdırıla bilər.
- Əmək haqqı sistemi işçilər və ictimaiyyət üçün şəffafdır, eyni zamanda həssas şəxsi məlumatların kifayət qədər qorunmasını təmin edir.
- Qiymətləndirmə və ödəniş strukturları maaş artımı imkanlarını təmin edir.
- Fəaliyyətlə bağlı ödəniş, tətbiq edilərsə, əmək haqqının məhdud bir hissəsini təşkil edir, aydın meyarlara əsaslanır və ictimai maraqlara uyğun təşviqlər təmin edir.
- Dövlət idarəsi işçilərin rifahına, o cümlədən onların təhlükəsizliyinə, sağlamlığına, işdən məmnunluğuna və işə cəlb olunmasına diqqət yetirir. İş şəraitini optimallaşdırmaq üçün işçilərin rifahına müntəzəm olaraq nəzarət edir.
- Məhsuldarlığı və iş həyatı tarazlığını gücləndirmək və ətraf mühitə təsirini azaltmaq üçün təşkilati iyerarxiyanın bütün səviyyələrində dövlət idarəçiliyi işçiləri (ofis, uzaqdan işləmə, yarımştat, hibrid və s.) üçün çevik iş şəraiti mövcuddur.
- Dövlət idarəçiliyi həmkarlar ittifaqları və işçilərin nümayəndələrini sosial dialoqa cəlb edir.

Prinsip 12: Peşəkar inkişaf, istedad və fəaliyyətin idarə edilməsi dövlət qulluqçularının bacarıqlarını, səmərəliliyini və effektivliyini artırır, dövlət qulluğu dəyərlərini təşviq edir.

- Dövlət qulluqçularının təşkilatın missiyası və məqsədlərinə uyğun olaraq fəaliyyətlərini idarə etmək üçün aydın şəkildə müəyyən edilmiş məqsədləri var. Fəaliyyətin qiymətləndirilməsi dövlət qulluqçularına rəy verir, yaxşı performans göstərənləri tanıdır, istedad və inkişaf ehtiyaclarını müəyyən edir və aşağı performanslı aradan qaldırır.
- Dövlət idarəetməsi dövlət qulluqçularının davamlı təlimini fəal şəkildə təşviq edir, təlim ehtiyaclarının təhlilini aparır və təlim planlarını hazırlayır.
- Təlim planları səmərəli şəkildə həyata keçirilir və büdcə hesabına maliyyələşdirilir. Öyrənmə və iş performansını artırmaq üçün təlim proqramlarının dizaynı və çətdirilməsi təşkilatın hazırkı vəziyyətini və gələcəyini, kursantları və onların bacarıqların artırılması ehtiyaclarını nəzərə alır.
- Dövlət idarəetməsi təşkilati ehtiyacları qarşılamaq, istedadı idarə etmək, peşəkar inkişafı və fəaliyyətini artırmaq üçün dövlət qulluqçularının üfqi mobilliyindən istifadə edir.
- Dövlət qulluqçularının məziyyət və performansla görə karyera yüksəlişi və yüksəliş imkanları var.
- Dövlət xidmətində karyera inkişafı, mobillik siyasətləri və təcrübələri müxtəlifliyi və inklüzivliyi dəstəkləyir.

¹⁵ Məşğulluq və məşğulluq məsələlərində kişi və qadınlara bərabər imkanlar və bərabər rəftar prinsipinin həyata keçirilməsinə dair Avropa Parlamentinin və Şuranın 5 iyul 2006-cı il tarixli 2006/54/EC sayılı Direktivi (yenidən işlənmiş), <http://data.europa.eu/eli/dir/2006/54/oj>.



Təşkilat, hesabatlılıq və nəzarət

Dövlət idarəçiliyinin təşkili hökumətin bütün səviyyələri üzrə **səmərəli** və **effektivdir**. Dövlət idarəetmə orqanları **açıq** və **şəffafdır**, aydın şəkildə müəyyən edilmiş daxili və xarici hesabatlılıq mexanizmlərini tətbiq edir. Güclü nəzarət orqanları vətəndaşların hüquqlarını və ictimai mənafeyi qoruyur.

Prinsip 13: Dövlət idarəçiliyinin təşkili və idarə edilməsi hesabatlılığı, effektivliyi və səmərəliliyi gücləndirir

- a. Dövlət idarəetməsi orqanların əsas funksiyalarına əsaslanaraq aydın və ardıcıl tipologiyaya uyğun təşkil olunur.
- b. Effektiv mexanizmlər dövlət idarəçiliyinin təşkilati strukturunu yığcam və rəşional saxlayır. Dövlət idarəetmə orqanları sađlam təsir təhlili əsasında yaradılır, birləşdirilir və ləğv edilir.
- c. Nazirlər öz siyasət sahələrində dövlət idarəetmə orqanlarının fəaliyyətinə görə siyasi məsuliyyət daşıyırlar.
- d. Nazirliklər müvafiq təşkilati tədbirlərə və kifayət qədər imkanlara malik olmaqla, tabeliyində olan qurumların fəaliyyətinə rəhbərlik etmək, onlara nəzarət etmək və idarə etmək üçün vəzifələr təyin etmişlər.
- e. İcraedici funksiyaları yerinə yetirən dövlət idarəetmə orqanları, o cümlədən tənzimləyicilər sahə nazirlikləri vasitəsilə hökumət qarşısında hesabat verirlər.
- f. Tənzimləyici orqanlar öz funksiyalarının səmərəli icrası üçün tələb olunan muxtariyyət səviyyəsindən faydalanırlar.
- g. Konstitusiya orqanları və nəzarət institutları müstəqildir və parlament qarşısında hesabat verirlər.
- h. Dövlət idarəetmə orqanları aydın məqsədlərə və fəaliyyət göstəricilərinə əsaslanan hesabatlılıq çərçivəsində fəaliyyət göstərirler.
- i. Dövlət idarəetmə orqanlarının daxili təşkili vəzifələrin dəqiq təyin edilməsini və hesabatlılıq xətlərini təmin etməklə, funksiyaların səmərəli icrasına və üfüqi koordinasiyaya töhfə verir.
- j. Dövlət idarəçiliyində olan təşkilatlar institusional imkanları artırmaq və davamlı təkmilləşdirməyə kömək etmək üçün tanınmış keyfiyyət idarəetmə vasitələrindən istifadə edirlər.
- k. Dövlət idarəetmə orqanları işin təşkili və resursların idarə edilməsi yolu ilə ətraf mühitə təsirini azaldır.
- l. Bütün səviyyələrdə menecerlər aydın şəkildə təyin edilmiş vəzifələrə, qərarların qəbulu üçün səlahiyyətlərə və cavabdeh olduqları nəticələrə nail olmaq üçün lazım olan muxtariyyətə və resurslara malikdirlər.
- m. Dövlət idarəetmə orqanları təşkilati sərhədlər və sektorlar arasında koordinasiya və əməkdaşlıq edir.

Prinsip 14: Məsuliyyətlər subsidiarlıq və yerli muxtariyyət prinsipini əhatə edən və effektiv nəzarət mexanizmləri ilə qurumlararası koordinasiyanı asanlaşdıraraq hökumətin səviyyələri arasında aydın şəkildə bölüşdürülür

- a. Parlament, üst-üstə düşmək və şəffaflığı gücləndirmək üçün səlahiyyətlərin, hüquq və vəzifələrin hökumət səviyyələri arasında bölüşdürülməsini qanunla müəyyən edir.
- b. Regional və yerli hakimiyyət orqanları öz səlahiyyətlərini qüvvədə olan qanunlar çərçivəsində həyata keçirmək üçün muxtariyyətə malikdirlər.
- c. Səlahiyyətli orqanlar qanun əsasında regional və yerli idarəetmə orqanlarına nəzarəti həyata keçirirlər. Bu nəzarət mütənasibdir və qərarların qəbulu, öz səlahiyyətləri ilə həvalə edilmiş səlahiyyətləri ayırd etmək və pozuntu halında onların aradan qaldırılmasını təmin etməkdə onların müstəqilliyinə hörmət edir.
- d. Müstəqil mexanizm hökumət səviyyələri arasında səlahiyyətlər və vəzifələr arasındakı ziddiyyətləri həll edir.
- e. Effektiv koordinasiya strukturları hökumətin bütün səviyyələrində siyasət və prioritetlərin uyğunlaşdırılmasını asanlaşdırır.
- f. Regional və yerli hökumətlər ictimai xidmətlərin inkişafı və keyfiyyətini artırmaq üçün əməkdaşlıq edir və tərəfdaşlıqlar yaradırlar.
- g. Vətəndaşlara ən yaxın hökumət səviyyəsinə səlahiyyətlər tapşırığın miqyası və xarakteri, səmərəliliyi və qənaətcilliyi, habelə regional və yerli idarəetmə orqanlarının ölçüsü nəzərə alınmaqla verilir.

Prinsip 15: Dövlət idarəetməsi şəffaf və açıqdır

- a. Hökumət dövlət idarəçiliyinin açıqlığını və şəffaflığını təşviq etmək, konkret subyektlərə aydın vəzifələr təyin etmək üçün strateji məqsədlər qoyub.
- b. Fiziki şəxslər, o cümlədən qeyri-rezidentlər və hüquqi şəxslər öz sorğularını əsaslandırmadan ictimai məlumatlara daxil olmaq hüququna malikdirlər.
- c. İctimai məlumat dövlət idarəsi, dövlət hakimiyyətini həyata keçirən fiziki və ya hüquqi şəxslər tərəfindən saxlanılan sənədlərdə qeydə alınan bütün məlumatları əhatə edir.¹⁶ İstisnalar yalnız məlumatın təsnifləşdirilməsi üçün tutarlı səbəblər olduqda mövcuddur; onlar qanunla dəqiq müəyyən edilmişdir.
- d. Dövlət administrasiyası tərəflərə sorğu edilən məlumatı müəyyən etməyə kömək edir və təkrar istehsal və çatdırılma xərcləri istisna olmaqla, onu tələb olunan formatda və pulsuz təqdim edir.
- e. Dövlət idarəsi ictimai məlumatların əldə edilməsindən imtinanın əsaslarını bildirir və tərəflərin bu qərardan müstəqil orqana və ya məhkəmələrə şikayət etmək hüququ vardır.
- f. İctimai informasiya haqqında qanunvericiliyin tələblərinə əməl olunmasına nəzarət, göstərişlərin verilməsi və sanksiyaların tətbiqi üzrə məsuliyyət aydın şəkildə həvalə olunub və həyata keçirilir.
- g. Dövlət idarəsi aktual sənədlər reyestrini aparır, ictimai fəaliyyət və qərarların asan tapıla bilən sūbutlarını saxlamaq üçün sənədlərin mühafizəsi və məhv edilməsi ilə bağlı qaydalar hazırlayır və onlara əməl edir.

¹⁶ "Sənəd" formasından və formatından asılı olmayaraq istənilən növ məlumat sahibidir (kağız sənəd, elektron sənəd, elektron məlumat bazası, səs və ya audio-vizual lent, fotosəkil və s.).

- h. Kommersiya və qeyri-kommersiya məqsədləri üçün dövlət orqanları, dövlət müəssisələri və dövlət tərəfindən maliyyələşdirilən tədqiqat məlumatlarının saxlandığı məlumatların və əlaqəli meta-məlumatların təkrar istifadəsi üçün giriş geniş şəkildə verilir.¹⁷
- i. Dövlət idarəetmə orqanları aktual, tam, dəqiq və yenilənmiş, əlçatan, başa düşülən, maşınla oxuna bilən, açıq formatda və təkrar istifadə edilə bilən ictimai məlumatları fəal şəkildə açıqlayır.

Prinsip 16: Parlament, ombudsman və ali audit institutu dövlət idarəçiliyini effektiv şəkildə yoxlayır.

- a. Parlament və onun komitələri dinləmələr, hökumətə suallar, parlament sorğuları, dövlət siyasətinin qiymətləndirilməsi və büdcə nəzarəti vasitəsilə icra hakimiyyətini effektiv şəkildə yoxlayır və onun işinin keyfiyyətinə nəzarət edir.
- b. Parlament adekvat resursları təmin etməklə, onların hesabatlarını nəzərdən keçirməklə və hökuməti nəzarət orqanları tərəfindən aşkar edilmiş nöqsanları aradan qaldırmağa çağırmaqla, ombudsman və ali audit qurumunu (AAQ) nəzarət funksiyalarında fəal şəkildə dəstəkləyir.
- c. Ombudsmanın müstəqilliyi qanunvericilikdə və praktikada təmin edilir. Ombudsman təşkilatın mandatını həyata keçirmək üçün kifayət qədər institusional imkanlara malikdir və ictimaiyyətin etibarından istifadə edir.
- d. Ombudsman funksiyalarının həyata keçirilməsinə cavabdeh olan şəxsin yüksək mənəvi keyfiyyətləri, vicdanlılığı və müvafiq peşəkar təcrübəsi və səriştəsi qanunvericilikdə tələb olunur və praktikada təmin edilir.
- e. Ombudsmanın və ya ona bərabər tutulan qurumun bütün dövlət idarəetmə orqanlarında yanlış idarəetmənin qarşısının alınmasını və aradan qaldırılmasını, insan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının müdafiəsini və təşviqini əhatə edən mandatı qanunvericilikdə təsbit edilir və həyata keçirilir. Ombudsman fərdi halları və sistemli məsələləri araşdırmaq üçün müvafiq səlahiyyətlərə malikdir.
- f. Dövlət idarəetmə orqanları ombudsmanın tövsiyələrini, o cümlədən sistemli tövsiyələri səmərəli şəkildə həyata keçirirlər.
- g. AAQ-ın və onun rəhbərinin və üzvlərinin müstəqilliyi bütün formalarda konstitusiya ilə təsbit edilir, qanunla qorunur və praktikada hörmət edilir.
- h. AAQ öz mandatını həyata keçirmək üçün kifayət qədər imkanlara və ictimaiyyətin etimadına malikdir.
- i. Bütün dövlət idarəetmə orqanlarında uyğunluq, maliyyə və fəaliyyət auditini əhatə edən AAQ-ın mandatı qanunvericilikdə təsbit olunub və praktikada həyata keçirilir.
- j. Dövlət idarəetmə orqanları AAQ-nın tövsiyələrini, o cümlədən sistemli tövsiyələri səmərəli şəkildə həyata keçirir.

¹⁷ Açıq məlumatlar və dövlət sektoru məlumatlarının təkrar istifadəsi üzrə Avropa Parlamenti və Şurasının 20 iyun 2019-cu il tarixli Direktivi (Aİ) 2019/1024 (yenidən işlənib hazırlanmışdır), <http://data.europa.eu/eli/dir/2019/1024/oj>.

Prinsip 17: Yaxşı idarəetmə hüququ inzibati prosedur, məhkəmə nəzarəti və ictimai məsuliyyət vasitəsilə təmin edilir.

- a. İnzibati prosedurlar qanunilik, o cümlədən mülahizələrin qanuni həyata keçirilməsi, hüquqi müəyyənlik, bərabərlik, qərəzsizlik və mütənəsiblik prinsiplərinə uyğun aparılır.
- b. İnzibati prosedurlarda iştirak edən tərəflər dinlənmək və icraat materialları ilə tanış olmaq hüquqlarından istifadə edə bilərlər.
- c. Dövlət idarəsi öz qərarlarının səbəblərini bildirir, tərəfləri xəbərdar edir və onlara şikayət etmək hüququ barədə məlumat verir. Qərarın bütün iştirakçı tərəflərin maraqları üçün tamamilə faydalı olduğu və heç bir tərəfin bunu tələb etmədiyi hallar üçün istisnalara yol verilir.
- d. Daxili inzibati apellyasiya mexanizmləri yaradılsa, effektiv hüquqi müdafiə vasitələrinə sürətli və asan çıxışı təmin edir.
- e. Hökumət ayrı-ayrı inzibati prosedur növlərinin fəaliyyətinə, daxili inzibati müraciətlərin, habelə məhkəmə müraciətlərinin nəticələrinə nəzarət edir və lazım gəldikdə idarəetmənin səmərəliliyi, effektivliyi və qanuniliyi ilə bağlı hər hansı problemi həll edir.
- f. Fiziki və hüquqi şəxslərin inzibati aktların və hərəkətlərin qanuniliyinə etiraz etmək, öz hüquqlarının vaxtında səmərəli müdafiəsini əldə etmək üçün müstəqil məhkəməyə səmərəli müraciət etmək imkanı vardır.
- g. İnzibati məhkəmə sistemi effektiv icra edilən keyfiyyətli qərarların səmərəli çatdırılmasını təmin etmək üçün mandat və resurslara malikdir.
- h. Fiziki və hüquqi şəxslər dövlət orqanlarının sahibləri tərəfindən hüquq pozuntuları nəticəsində dəymiş ziyana görə kompensasiya edilir və ədalətli şəkildə ödənilir.
- i. Dövlət idarəçiliyi kompensasiya ödənişlərinin səbəblərini təhlil edir və gələcəkdə oxşar səhvlərin qarşısını almaq və ya minimuma endirmək üçün səhvlərdən nəticə çıxarmaq məqsədilə tədbirlər görür.

Prinsip 18: Ardıcıl və hərtərəfli dövlət sektorunun dürüstlük sistemi korrupsiya risklərini minimuma endirir.

- a. Hökumət risklərin təhlili və məlumatlara əsaslanaraq korrupsiya risklərini və dürüstlüyə təhdidləri azaltmaq üçün strateji məqsədlər qoyub.
- b. Qaydalar mütənasib sanksiyalar da daxil olmaqla, cinayət, mülki və/və ya inzibati xətalər kimi korrupsiya əməllərinin və dürüstlüyün pozulmasının hərtərəfli məcmusunu müəyyən edir.
- c. Etik davranış qaydaları və dəyərləri bütün dövlət sektorunda mövcuddur və effektiv şəkildə çətdirilir və tətbiq edilir.
- d. Asanlıqla əldə edilə bilən və etibarlı şikayət mexanizmi dürüstlük pozuntuları haqqında hesabatları və açıq təşkilat mədəniyyətini təşviq edir.
- e. Qanun məlumat verənləri bütün növ repressiyalardan qoruyur və onlar təqibi təmin edən orqana məxfi şəkildə hesabat verə bilirlər.¹⁸
- f. Ardıcıl sistem maraqlar toqquşması vəziyyətlərini idarə edir, onların həlli üçün təlimat və prosedurları və dövlət funksiyaları ilə şəxsi fəaliyyətlər arasında uyğunsuzluqların siyahısını təqdim edir və ictimai işdən əvvəl və sonra məşğulluq risklərini azaldır (məsələn, "soyutma" dövrləri vasitəsilə).
- g. Sanksiyalar vermək səlahiyyətinə malik olan dövlət orqanı aktivlər haqqında bəyannamələrin riskə əsaslanan sistemə nəzarət edir və şəxsi aktivlərlə bəyan edilmiş gəlirlər arasında uyğunsuzluqların araşdırılması və sanksiya tətbiq edilməsi mexanizmləri mövcuddur.
- h. Lobbi və təsir fəaliyyətləri müəyyən edilir, şəffafdır və dürüstlüklə aparılır.
- i. Bütün dövlət sektoru təşkilatlarında səmərəli dürüstlük risklərinin idarə edilməsi və nəzarət sistemi fəaliyyət göstərir.
- j. Dürüstlük pozuntuları aşkar edilir, araşdırılır və ədalətlik, obyektivlik və vaxtında şikayət vermək imkanı ilə sanksiya verilir.
- k. Dövlət idarəetmə orqanları idarələrarası əməkdaşlığa və cinayət təhqiqatlarına imkan yaratmaq üçün hüquq-mühafizə orqanları ilə məlumat mübadiləsi aparır; məxfiliyə riayət etməklə, işlərin nəticəsi barədə ictimaiyyəti məlumatlandırır.
- l. Məsul orqan korrupsiyaya qarşı mübarizə və ictimai toxunulmazlıq sistemlərinin effektivliyinə nəzarət etmək üçün mütəmadi olaraq statistik məlumat toplayır.

¹⁸ Birlik qanunvericiliyinin pozulması barədə məlumat verən şəxslərin müdafiəsi haqqında Avropa Parlamentinin və Şuranın 23 oktyabr 2019-cu il tarixli Direktivi (Aİ) 2019/1937, <http://data.europa.eu/eli/dir/2019/1937/oj>.



Xidmətlərin göstərilməsi və rəqəmsallaşdırma

Dövlət idarəetməsi **istifadəçiləri mərkəzdə** yerləşdirir, bütün insanlara və bizneslərə onlayn və oflayn rejimdə yüksək keyfiyyətli və asanlıqla əldə edilə bilən xidmətlər təqdim edir. Rəqəmsallaşma məlumatlara əsaslanan qərarlar, effektiv və səmərəli proseslərə imkan verir.

Prinsip 19: İstifadəçilər inzibati xidmətlərin hazırlanması və çatdırılmasında mərkəzdədirlər.

- a. Hökumət inkişaf edən istifadəçi ehtiyaclarına əsaslanaraq, dövlət inzibati xidmətlərinin dizaynını və çatdırılmasını davamlı olaraq təkmilləşdirmək üçün vahid hökumət siyasətini müəyyən edir və əlaqələndirir.
- b. Dövlət idarəetmə orqanları istifadəçiləri onların ehtiyaclarını, gözləntilərini və təcrübələrini anlamaq və onları dövlət inzibati xidmətlərinin (yenidən) dizaynına (birgə yaratma) fəal şəkildə cəlb etmək üçün bir araya gətirir.
- c. Dövlət idarəetməsi xidmətlərin sadələşdirilməsi və təkmilləşdirilməsi, xərcləri, vaxtı və tələb olunan fiziki mövcudluğu azaltmaq üçün mövcud inzibati prosedurları müntəzəm olaraq nəzərdən keçirir.
- d. Yeni siyasət və xidmətlərin layihələndirilməsi və həyata keçirilməsi zamanı dövlət idarəetməsi lazımsız inzibati yüklərin və xərclərin yaranmamasını təmin edir.
- e. Dövlət idarəçiliyi xidmət standartlarını yaradır, onları istifadəçilərlə müəyyən edir, istifadəçilərə çatdırır və dəyişən şərait və gözləntiləri əks etdirmək üçün onları mütəmadi olaraq yeniləyir.
- f. Dövlət idarəçiliyi dərsləri öyrənmək və xidmətin dizaynını və çatdırılmasını təkmilləşdirmək üçün xidmət keyfiyyətinin çatdırılma standartlarına və digər göstəricilərə uyğun olaraq mütəmadi şəkildə monitorinqini aparır.

Prinsip 20: Dövlət idarəetməsi sadələşdirilmiş və yüksək keyfiyyətli xidmətlər təqdim edir.¹⁹

- a. Dövlət idarəetməsi xidmət istifadəçilərinin maksimum rahatlığı üçün xidmətlərin göstərilməsinin sadələşdirilməsini təmin edir.
- b. Dövlət idarəçiliyi "həyat hadisələri" şəklində ictimai xidmətləri təşkil və təklif edir.
- c. Dövlət idarəçiliyi pro-aktiv inzibati xidmətlər təqdim edir, bunun sayəsində lazım olduqda xidmətlər təklif etmək üçün proqnozlaşdırma və avtomatlaşdırmadan istifadə edir.
- d. İstifadəçilər dövlət idarəsinə məlumat və sənədləri yalnız bir dəfə təqdim etmək hüququna malikdirlər. Dövlət idarəsi bu hüququ ardıcıl şəkildə tətbiq edir.

¹⁹ Avropa Parlamentinin və Şurasının 2 oktyabr 2018-ci il tarixli 2018/1724 sayılı Qaydası (Aİ) informasiyaya, prosedurlara və yardım və problemlərin həlli xidmətlərinə çıxışı təmin etmək üçün vahid rəqəmsal şlüzun yaradılmasını nəzərdə tutur., <http://data.europa.eu/eli/reg/2018/1724/oj>.

Prinsip 21: İnzibati xidmətlərə müxtəlif ehtiyaclar, seçimlər və məhdudiyətlər nəzərə alınmaqla onlayn ²⁰ və oflayn rejimdə asanlıqla daxil olmaq mümkündür

- a. Dövlət idarəçiliyi onlayn və (rəqəmsal yardımılı) oflayn kanalları birləşdirən, omni-kanal xidmətin çatdırılmasını tətbiq edir, beləliklə, istifadəçilər arzu edildiyi təqdirdə administrasiyanın istənilən hissəsi ilə rəqəmsal əlaqə yaratmaq imkanı ilə qüsursuz istifadəçi imkanlarına malikdirlər.
- b. Bütün potensial istifadəçilər cəlb edilmiş dövlət idarəetmə orqanlarının əməkdaşlığı və hökumət səviyyələri daxilində koordinasiya vasitəsilə ağılabatan məsafədə yüksək keyfiyyətli ictimai xidmətlərə fiziki çıxış əldə edə bilərlər.
- c. Dövlət idarəçiliyi xidmətlərin göstərilməsində müxtəlif istifadəçi qruplarının fərqli ehtiyaclarını (o cümlədən fiziki və intellektual qabiliyyət, rəqəmsal bacarıqlar və dil baxımından) nəzərə alır və xidmətə çıxış üçün heç bir maneənin olmamasını təmin edir.
- d. Dövlət idarəçiliyi istifadəçilərin öz üstünlük verdikləri kanalları asanlıqla tapa bilməsini və öz hüquqları, öhdəlikləri, xidmətlər və onları təqdim edən qurumlar haqqında məlumatı, məsələn, xidmət kataloqu vasitəsilə, asanlıqla əldə etmələrini təmin edir.
- e. Dövlət idarəetmə orqanları öz kommunikasiya vasitələrində (vəb-saytlar, vərəqələr, formalar və s.) və inzibati qərarlar kontekstində bütün müvafiq məlumatları xidmət istifadəçilərinin fərqli şəraitlərinə uyğun şəkildə çatdıran yığcam və başa düşülən dildən istifadə edirlər (qanuna uyğun olaraq azlıqların dilləri, görmə və eşitmə qüsurları olan şəxslər üçün və s.).

²⁰ Dövlət sektoru orqanlarının internet saytlarının və mobil proqramlarının əlçatanlığına dair Avropa Parlamentinin və Şüranın 26 oktyabr 2016-cı il tarixli AB 2016/2102 sayılı Direktivi <http://data.europa.eu/eli/dir/2016/2102/oj>.

Prinsip 22: Rəqəmsallaşma bütün hökumətdə məlumatlara əsaslanan qərarlar və effektiv, səmərəli və cavab siyasətləri, xidmətləri və proseslərə imkan verir.

- a. Dövlət idarəçiliyi effektiv, inteqrasiya olunmuş və rəqəmsal hökumət strategiyaları və xidmətlərinin yaradılması üçün liderlik, koordinasiya və potensialı təmin edir.
- b. Dövlət reyestrləri dizayn baxımından rəqəmsaldır, dövlət idarəçiliyi daxilində və ondan kənarında məlumatların aktiv istifadəsi və mübadiləsi yolu ilə məlumatların etibarlılığını və yüksək keyfiyyətini təmin etmək üçün məlumatların idarə edilməsi ardıcıl və sistematikdir.
- c. Dövlət reyestrlərinin (hüquqi, semantik, təşkilati və texniki) dövlət idarəçiliyi üzrə qarşılıqlı fəaliyyət göstərməsi xidmətləri təkmilləşdirir və transsərhəd inteqrasiyanı asanlaşdırır²¹
- d. İstifadəçilər üçün rahat rəqəmsal identiklik, rəqəmsal imza və etibar xidmətləri, rəqəmsal ödəniş və rəqəmsal çatdırılma həlləri hər kəs üçün asanlıqla əlçatandır, qanunla təsdiqlənib, texniki cəhətdən funksionaldır və geniş istifadə olunur.²²
- e. Rəqəmsal hökumət infrastrukturunu və informasiya sistemləri genişləndirilə bilən, çevik və gələcəyə davamlıdır.
- f. Dövlət idarəçiliyi rəqəmsal imkanları və süni intellekt kimi yeni texnologiyaları təşviq edir, o cümlədən çevik tənzimləmə çərçivəsi vasitəsilə, riskləri adekvat şəkildə azaldır.
- g. Kibertəhlükəsizlik və məxfilik risklərinin azaldılması məlumatların, xüsusən də fərdi məlumatların qorunmasını təmin edir və qarşısının alınması çərçivələrini tətbiq etməklə və kifayət qədər imkanlar yaratmaqla ictimai etimadı artırır.²³
- h. Dövlət idarəçiliyi rəqəmsal istedadı və liderliyi cəlb etmək və saxlamaq, dövlət qulluqçuları arasında rəqəmsal bacarıq və düşüncə tərzini artırmaq üçün məqsədyönlü siyasət hazırlayır və həyata keçirir.
- i. Bütün iqtisadiyyat miqyasında rəqəmsal xidmətlərin təmin edilməsi və istifadəsi üçün birgə ekosistemi həvəsləndirmək məqsədilə dövlət büdcəsi ilə hazırlanmış rəqəmsal həll yollarının təkrar istifadəsini artırmaq üçün dövlət idarəçiliyi müvafiq maraqlı tərəflərlə fəal əməkdaşlıq edir.

²¹ Milli və beynəlxalq səviyyədə mövcud standartlara, o cümlədən Avropa Qarşılıqlı Əməliyyat Çərçivəsinə uyğun olaraq: COM (2017) 134 yekun, *Avropa Qarşılıqlı Əməliyyat Çərçivəsi – İcra Strategiyası*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2017:134:FIN>.

²² R Daxili bazarda elektron əməliyyatlar üçün elektron identifikasiya və etibar xidmətləri haqqında və 1999/93/EC Direktivini ləğv edən Avropa Parlamentinin və Şuranın 23 iyul 2014-cü il tarixli 910/2014 sayılı Qaydası (Aİ) https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2014.257.01.0073.01.ENG.

²³ fərdi məlumatların emalı ilə bağlı fiziki şəxslərin müdafiəsi və bu cür məlumatların sərbəst hərəkəti haqqında (Məlumatların Mühafizəsi üzrə Ümumi Qayda) Avropa Parlamentinin və Şuranın 27 aprel 2016-cı il tarixli 2016/679 sayılı Qaydası (Aİ), <http://data.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>.



Dövlət maliyyəsinin idarə edilməsi

Dövlət idarəçiliyi dövlət maliyyəsinin onların **davamlı** və **şəffaf** olmasını təmin etmək üçün planlaşdırır və idarə edir, həmçinin siyasət məqsədlərinin həyata keçirilməsinə imkan verir. Hökumətin bütün səviyyələrində bölüşdürülmüş dövlət resurslarından iqtisadi, səmərəli və effektiv istifadəni təmin etmək üçün nəzarət, satınalma və monitoring tədbirləri mövcuddur.

Prinsip 23: İllik büdcə əhatəlidir və maliyyə məhdudiyyətləri ilə siyasət ehtiyaclarını balanslaşdıraraq etibarlı və inkişaf edən orta müddətli çərçivə daxilində tərtib edilir.

- a. Büdcə müvafiq qanunvericiliyə və Maliyyə Nazirliyi tərəfindən verilən təqvimə uyğun tərtib edilir ki, bu da büdcə təşkilatlarına öz təkliflərini hazırlamaq üçün kifayət qədər vaxt tanıyır.
- b. Maliyyə Nazirliyi hər il açıqlanmış makroiqtisadi proqnozlara əsaslanaraq, ən azı üç il üçün fiskal əqrəqlər üzrə siyasət məqsədlərini özündə əks etdirən ortamüddətli fiskal çərçivə hazırlayır və qanunvericiliklə müəyyən edilmiş fiskal qaydalara riayət edir.
- c. Orta müddətli büdcə çərçivəsi illik büdcənin hazırlanması üzrə əsas kimi sahə nazirlikləri üçün ayrı-ayrılıqda orta müddətli yuxarı hədlər vasitəsilə maliyyə siyasətini sektor siyasətləri ilə əlaqələndirir və hökumət bunu təsdiq edir.
- d. Nazirliklər siyasət məsuliyyətini sektorun büdcə bölgüsü ilə uyğunlaşdırmaq üçün öz sektorları daxilində büdcənin hazırlanmasını əlaqələndirirlər.
- e. Müstəqil nəzarət orqanı büdcə təxminləri üzrə proqnozların və makro ehtimalların keyfiyyəti və hökumətin qanuni fiskal qaydalara uyğunluğu barədə hesabatlar dərc etməklə və maliyyə siyasəti ilə bağlı hökumətə məsləhətlər verməklə fiskal intizamı təkmilləşdirir.
- f. İllik büdcə sənədləri əhatəlidir və bütün dövlət xərclərini və gəlirlərini, fiskal riskləri, vergi xərclərini və çoxillik öhdəlikləri özündə əks etdirir.
- g. Büdcə inzibati, iqtisadi, funksional və proqram baxımından təqdim olunur və qeyri-maliyyə fəaliyyət göstəricilərindən istifadə edir. Yaşıl keçid və gender bərabərliyi kimi siyasətlərlə bağlı xərclər müvafiq hədəf və ya məqsədlərin olduğu yerlərdə təşəbbüslərin təsirini qiymətləndirmək üçün izlənilir.
- h. Obyektiv seçim meyarları kapital qoyuluşu layihəsinin əsasını təşkil edir. Büdcə sənədində çoxillik investisiyaların xərcləri təqdim olunur, onların fiskal riskləri və saxlanma xərcləri qiymətləndirilir.
- i. Parlamentin yeni maliyyə ili başlamazdan əvvəl büdcə təklifini təhlil etmək, müzakirə etmək və təsdiq etmək üçün kifayət qədər vaxtı və resursları var.
- j. Hökumət büdcə sənədlərinin tam dəstini ictimaiyyətə təqdim etməklə, vətəndaş büdcəsini hazırlamaqla və açıq büdcə alətlərindən istifadə etməklə vətəndaşların büdcə tərtibatında iştirakını stimullaşdırır.

Prinsip 24: Hökumət qısa və orta müddətdə likvidliyi təmin etməklə büdcənin icrasını və xidmətlərin göstərilməsini dəstəkləyir.

- a. Məsul dövlət idarəetmə orqanı elektron vasitələrdən istifadə etməklə gəlirləri səmərəli və effektiv şəkildə toplayır.
- b. Gəlirlərin reallaşması büdcə smetalarına uyğundur.
- c. Hökumət Vahid Xəzinədarlıq Hesabından istifadə etməklə və bütün digər bank hesabları üzrə qalıqlara nəzarət etməklə gündəlik nağd pul qalığının tam icmalına malikdir.
- d. Hökumət xəzinədarlığının informasiya sistemi, mühasibat uçotu informasiya sistemləri və bank hesabı məlumatları arasında müntəzəm uyğunlaşdırma apararaq öz maliyyə məlumatlarının etibarlılığını dəstəkləyir.
- e. Nağd pul vəsaitlərinin idarə edilməsi funksiyası nağd pul çatışmazlığını aradan qaldırmaq üçün pul vəsaitlərinin hərəkəti proqnozlarından və kapital bazarına çıxışdan istifadə etməklə öhdəliklərin həmişə qanuni müddət ərzində yerinə yetirilməsini təmin edir.

- f. Nəzarət sistemi dövlət sektoru təşkilatlarının maliyyələşdirilməmiş xərclərə yol verməklə büdcə ayırmalarını aşmamasını təmin edir.
- g. Hökumət öz öhdəliklərini qanuni müddət ərzində yerinə yetirir. O, ödəniş borcları kimi hər hansı ödənilməmiş öhdəlikləri idarə edir, nəzarət edir və mütəmadi olaraq hesabat verir.
- h. Maliyyələşdirmə boşluqlarını maliyyələşdirmək üçün hökumətin borcları dərc edilmiş orta müddətli borc idarəetmə strategiyasına və fiskal strategiyaya uyğun olaraq ehtiyatlı və davamlıdır.
- i. Hökumət mərkəzi hökumətin borclanması üzrə mandatı mərkəzləşdirmək və digər ictimai qurumlar tərəfindən borclanma və ya zəmanətlər üçün hüquqi məhdudiyətlər yaratmaqla, qeyri-davamlı borc yükünün fiskal riskini azaldır.

Prinsip 25: Hökumət büdcəni hesablamalara uyğun həyata keçirir və vaxtında yoxlamaya imkan verərək, bu barədə hərtərəfli və şəffaf şəkildə hesabat verir.

- a. Hökumət büdcəni təsdiq edilmiş ayırmalara, fiskal qaydalara və icra göstəricilərinə uyğun olaraq icra edir.
- b. Maliyyə Nazirliyi bütün maliyyə ili ərzində büdcənin icrasına nəzarət edir və səmərəli qərarların qəbul edilməsini və şəffaflığı təmin etmək üçün büdcənin icrasına dair məlumatları mütəmadi olaraq dərc edir.
- c. Mərkəzi hökumət fiskal risklərə davamlı olaraq nəzarət edir, yerli və regional hökumətlərin, dövlət müəssisələrinin (DM) və müvafiq dövlət-özəl tərəfdaşlıqların şərti öhdəlikləri də daxil olmaqla, illik maliyyə nəticələrinə nəzarət edir.
- d. Maliyyə hesabatları və mühasibat uçotu üzrə milli standartlar Aİ üzv ölkələri üçün müəyyən edilmiş və minimum tələblərə uyğunlaşdırılmışdır və Avropa hesablar sistemində (EHS 2010) uyğun məlumatların təqdim edilməsinə imkan verir.²⁴
- e. Hökumətin illik maliyyə hesabatı əhatəlidir və müvafiq maliyyə hesabatı çərçivəsinə əsaslanır, büdcənin formatını əks etdirən formatdadır, büdcə rəqəmlərində dəyişiklikləri izah edir, dövlətin aktiv və öhdəliklərinin təhlilini və qeyri-maliyyə fəaliyyətini ehtiva edir, nəticələri performans hədəfləri ilə müqayisə edən məlumatları təmin edir.²⁵
- f. Hökumət kapital qoyuluşu haqqında məlumatı illik maliyyə hesabatında və ya ayrıca hesabatda təqdim edir.
- g. Hökumət illik maliyyə hesabatında və ya ayrıca hesabatında öz siyasətlərinin, satınalmalarının və əməliyyatlarının əhəmiyyətli iqtisadi, sosial və ətraf mühitə təsirləri haqqında məlumat verir.
- h. Yerli və regional hökumətlər, dövlət müəssisələri və büdcədən kənar fondlar illik auditdən keçmiş maliyyə hesabatlarını hazırlayır və dərc edirlər.
- i. Hökumət illik maliyyə hesabatını maliyyə ili bitdikdən sonra altı aydan gec olmayaraq dərc edir. Ali audit qurumu hesabatı yoxlayır və parlament onu növbəti büdcə müzakirəsinə qədər müzakirə edir.

²⁴ Üzv Dövlətlərin büdcə çərçivələrinə dair tələblərlə bağlı 8 noyabr 2011-ci il tarixli Şura Direktivi 2011/85/EU, <http://data.europa.eu/eli/dir/2011/85/oj>.

²⁵ İctimai Sektorun Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartları (İSMS), Beynəlxalq maliyyə hesabatı standartları (BMHS) və ya milli maliyyə hesabatı çərçivəsi.

Prinsip 26: Dövlət idarəetmə orqanları öz məqsədlərinə nail olmaq üçün resursları səmərəli və uyğun şəkildə idarə edirlər.

- a. Daxili nəzarət üçün çərçivə bütün dövlət idarəçiliyinə tətbiq edilir və digər müvafiq qaydalara, o cümlədən dövlət maliyyəsinin idarə edilməsinə dair qaydalara və beynəlxalq standartlara uyğundur.
- b. Vahid nazirlik daxili nəzarətin həyata keçirilməsini koordinasiya edir, gedişatı nəzərdən keçirir və hər il dövlət sektorunda daxili nəzarətin inkişafı ilə bağlı hökumətə hesabat verir.
- c. Dövlət menecerləri əməliyyatların, aktivlərin və resursların qanuni, səmərəli, effektiv və iqtisadi baxımdan idarə edilməsini təmin edən idarəetmə və nəzarət sistemlərinin tətbiqinə cavabdehdir.
- d. Bütün səviyyələrdə menecerlər aydın şəkildə təyin edilmiş vəzifələrə, qərarların qəbulu üçün səlahiyyətlərə və cavabdeh olduqları nəticələrə nail olmaq üçün lazım olan muxtariyyətə və resurslara malikdirlər.
- e. Hər bir təşkilat menecerlər üçün performans və büdcənin icrası, o cümlədən iri investisiya layihələri ilə bağlı hərtərəfli, vaxtında və dəqiq məlumat hazırlayır.
- f. Dövlət idarəetmə orqanları məqsədlərinə nail olmaq üçün təhlükə yaradan riskləri, o cümlədən iqtisadi və ya ekoloji riskləri müəyyən edir və vaxtaşırı qiymətləndirir və onların azaldılması üçün zəruri tədbirlər görür.
- g. Hökumət birinci səviyyəli təşkilatlar və tabeliyində olan orqanlar arasında münasibətləri aydın şəkildə müəyyənləşdirir və möhkəm idarəetmə tədbirləri asılı dövlət və regional/yerli müəssisələr üzərində nəzarəti təmin edir.
- h. Dövlət idarəetmə və nəzarət sistemlərinə qanun pozuntularının və fırıldaqçılıq hallarının qarşısının alınması, aşkar edilməsi və hesabat verilməsi, koordinasiyanın təmin edilməsi, dələduzluq və korrupsiyanın vaxtında araşdırılması və sanksiyasının təmin edilməsi prosedurları daxildir.

Prinsip 27: Daxili audit dövlət idarəetmə orqanlarının idarə edilməsini təkmilləşdirir.

- a. Daxili audit, Daxili Auditorlar İnstitutunun təriflərinə uyğun olaraq qanunvericiliklə müəyyən edilmiş əməliyyat tədbirləri əsasında bütün dövlət idarəçiliyində ardıcıl olaraq həyata keçirilir.
- b. Hökumət daxili auditi mərkəzi səviyyədə uyğunlaşdırır və koordinasiya edir, bütün dövlət sektorunda tətbiq olunan köməkçi qaydalar və metodoloji təlimatlar verir.
- c. Daxili audit funksiyasının strukturu və təşkili qurumun növünə, ölçüsünə və mürəkkəbliyinə uyğunlaşdırıla bilər. Bura ortaq daxili audit xidmətlərinin mümkünlüyü də daxildir.
- d. Daxili audit birbaşa təşkilatın rəhbərinə hesabat verən müstəqil və obyektiv təminatla malikdir²⁶.
- e. Dövlət idarəetmə orqanları daxili auditin həyata keçirilməsi üçün yenilənmiş və rəsmi təsdiq edilmiş strateji plana malikdirlər. İllik planlar bütün təşkilatı əhatə edir və müxtəlif audit növləri də daxil olmaqla, təşkilatın risklərinin idarə edilməsi, idarəetmə, daxili nəzarət və hesabatların effektiv işləməsi üzrə qiymətləndirməyə əsaslanır.
- f. Daxili audit bölmələri öz auditlərini Daxili Auditorlar İnstitutunun təlimatlarına uyğun gələn daxili audit standartlarına, təlimatlara və etik kodekslərə uyğun aparır və hesabat verirlər.
- g. Yüksək səviyyəli menecerlər daxili audit tövsiyələrini həyata keçirir və daxili auditorlar qəbulun və icranın sisteməlik təqibini və monitorinqini təmin edirlər.
- h. Daxili auditorlar milli və ya qlobal səviyyədə tanınmış sertifikatla malikdirlər. Əlaqələndirici orqan daxili auditorların davamlı peşəkar inkişafını təmin edir.
- i. Daxili keyfiyyət təminatı və vaxtaşırı xarici keyfiyyətin qiymətləndirilməsi daxili auditin keyfiyyətini davamlı olaraq artırır.
- j. Maliyyə təftişi mövcud olduqda, o, daxili auditin rolunu tamamlayır.

²⁶ Fərdi rəhbərə və ya kollektiv idarəetmə orqanına aiddir.

Prinsip 28: Dövlət satınalmaları qanunvericiliyi, o cümlədən dövlət-özəl tərəfdaşlığı və güzəştlər bərabər rəftar, ayrı-seçkiliyə yol verməmə, şəffaflıq, mütənasiblik və rəqabət prinsiplərinə əsaslanır və sağlam idarəetmə çərçivəsi ilə dəstəklənir.²⁷

- a. Dövlət satınalmaları haqqında qanunvericilik, o cümlədən dövlət-özəl tərəfdaşlığı (DÖT) və güzəştlər, vəsait üçün dəyər, azad rəqabət, şəffaflıq, ayrı-seçkiliyə yol verilməməsi, bərabər rəftar, qarşılıqlı tanınma və mütənasiblik kimi beynəlxalq səviyyədə tanınmış prinsipləri əks etdirir.
- b. Dövlət satınalmaları haqqında qanunvericilik, o cümlədən DÖT və güzəştlər tətbiq olunan beynəlxalq standartlara uyğundur, səmərəliliyi təşviq edir və müqavilələrin ölçüsü, xarakteri və risklərinə mütənasib olan tənzimləmə balansını təmin edir.
- c. Dövlət idarəçiliyi dövlət satınalmaları sisteminin daha uzunmüddətli inkişafı, o cümlədən DÖT və güzəştlər üçün aydın və əhatəli siyasətlərə malikdir,
- d. Podratçı orqanlar²⁸ əsas satınalma məqsədləri ilə balansı və uyğunluğu qoruyaraq, yaşıl satınalma da daxil olmaqla, davamlı satınalmanın strateji məqsədlərini həyata keçirirlər.
- e. Mərkəzi səviyyədə aydın siyasi və hüquqi mandata malik olan orqana dövlət satınalmaları islahatını idarə etmək və istiqamətləndirmək üçün siyasətin yaradılması funksiyası həvalə edilir. Dövlət satınalmaları sisteminin tətbiqi üzrə əsas funksiya və vəzifələr lazımi səlahiyyət və resurslara malik olan mərkəzi satınalma qurumları arasında aydın şəkildə bölüşdürülür.
- f. Mərkəzi satınalma orqanı satınalma sisteminə nəzarət edir, onun monitorinqini aparır və qiymətləndirir, eləcə də mümkün təkmilləşdirmə işlərini müəyyən edir. O, dövlət satınalma əməliyyatları (həm müqavilənin bağlanması, həm də icrası daxil olmaqla) üzrə konsolidə edilmiş məlumatlara ictimai çıxışı təmin edir.

²⁷ Konsessiya müqavilələrinin imzalanmasına dair Avropa Parlamentinin və Şurasının 26 fevral 2014-cü il tarixli 2014/23/EU Direktivi, <http://data.europa.eu/eli/dir/2014/23/oj>, Avropa Parlamentinin və Şurasının 26 fevral 2014-cü il tarixli dövlət satınalmalarına dair 2014/24/EU Direktivi, <http://data.europa.eu/eli/dir/2014/24/oj>. Su, enerji, nəqliyyat və poçt xidmətləri sektorlarında fəaliyyət göstərən qurumlar tərəfindən satınalmalara dair Avropa Parlamentinin və Şurasının 26 fevral 2014-cü il tarixli 2014/25/AB sayılı Direktivi, <http://data.europa.eu/eli/dir/2014/25/oj>. Müdafiə və təhlükəsizlik sahələrində podratçı orqanlar və ya qurumlar tərəfindən müəyyən iş müqavilələrinin, təchizat müqavilələrinin və xidmət müqavilələrinin bağlanması prosedurlarının əlaqələndirilməsi haqqında Avropa Parlamentinin və Şurasının 13 iyul 2009-cu il tarixli 2009/81/EC sayılı Direktivi, <http://data.europa.eu/eli/dir/2009/81/oj>.

²⁸ Bu Prinsiplərdəki “podratçı orqanlar” termininə kommunal sektorlarda fəaliyyət göstərən podratçı təşkilatlar daxildir.

Prinsip 29: Satınalma aparən orqanlar dövlət satınalma əməliyyatlarını, o cümlədən dövlət-özəl tərəfdaşlıqlarını səmərəli və qənaətcil şəkildə həyata keçirirlər.

- a. Satınalan orqanlar büdcə planlaşdırmasına uyğun olaraq illik və ya çoxillik satınalma planlarını hazırlayır və vaxtında dərc edirlər. Hərtərəfli ehtiyac təhlili və bazar araşdırması fərdi satınalmaların hazırlanmasını, o cümlədən arzu olunan nəticələrin müəyyən edilməsini istiqamətləndirir.
- b. Rəqabətli prosedurlar standart satınalma metodlarıdır və satınalan orqanlar digər prosedurlardan yalnız lazımı qaydada əsaslandırılmış müstəsna hallarda istifadə edirlər.
- c. Dövlət satınalma əməliyyatları çərçivə müqavilələri, dinamik satınalma sistemləri və mərkəzi satınalma orqanlarının yaradılması və əməliyyat xərclərini azalda bilən, daha rəqabətli qiymətlər təmin edən və tenderin sadələşdirilməsini asanlaşdırabilən müasir alət və texnikaların istifadəsindən faydalanır.
- d. Satınalma orqanlar satınalma prosesinin bütün mərhələlərini əhatə edən elektron satınalmadan geniş istifadə edirlər.²⁹
- e. Satınalma sənədlərində aydın, uyğun və qərəzsiz texniki spesifikasiyalar, o cümlədən təsərrüfat subyektlərinin keyfiyyətə seçilməsi üçün konkret müqaviləyə mütənasib və təsərrüfat subyektinin hüquqi və maliyyə imkanlarına, texniki və maliyyə imkanlarına malik olmasını təmin edənlərlə məhdudlaşan aydın və ayrı-seçkilikdən kənar meyarlar var. Həmçinin, müqaviləni uğurla yerinə yetirmək üçün peşəkar bacarıqlar da öz əksini tapıb. Satınalma sənədləri dövlət satınalmalarında iştirak üçün əsassız maneələr və ya hər hansı hədsiz ağır prosedur tələbləri qoymur.
- f. Satınalma sənədlərində əvvəlcədən müəyyən edilmiş müqavilənin bağlanması meyarları müqavilənin predmetinə uyğundur, qiymət və ya maya dəyəri və keyfiyyətin konkret meyarları baxımından iqtisadi cəhətdən ən sərfəli tenderə müqavilənin verilməsi ilə nəticələnən tenderlərin obyektiv qiymətləndirilməsini təmin edir.
- g. Satınalan orqanlar şəffaflığın, ayrı-seçkiliyin və rəqabətin qorunmasını təmin etməklə, satınalma dövrünün bütün mərhələlərində davamlılığı (yəni ekoloji və sosial meyarları³⁰) birləşdirir.
- h. Satınalan orqanlar innovasiya satınalmalarını öz təcrübələrinə inteqrasiya edirlər.
- i. Dövlət satınalmaları bazarı rəqabətli, yerli və beynəlxalq iqtisadi operatorların, xüsusilə kiçik və orta müəssisələrin marağını cəlb edir.
- j. Dövlət satınalmaları haqqında qanunvericiliyin tətbiqi və şərhü üzrə məsləhət və operativ dəstək sürətli, praktiki, faydalı və aktualdır.
- k. Satınalmalar üzrə məsul şəxslərin və satınalma sisteminin digər iştirakçılarının davamlı peşəkarlaşmasını dəstəkləyən yaxşı işləyən və dayanıqlı sistem mövcuddur.
- l. Vətəndaş cəmiyyətinin dövlət satınalmaları prosesinin hər bir mərhələsində, o cümlədən planlaşdırma və müqavilələrin icrasında, dövlət satınalmalarına nəzarət etmək və qeyri-şəffaf və

²⁹ Dövlət satınalmalarına dair Avropa Parlamentinin və Şurasının 26 fevral 2014-cü il tarixli 2014/24/AB sayılı Direktivi və ləğv edən 2004/18/EC Direktivi, <http://data.europa.eu/eli/dir/2014/24/oj>; Su, enerji, nəqliyyat və poçt xidmətləri sektorlarında fəaliyyət göstərən qurumlar tərəfindən satınalmalara dair Avropa Parlamentinin və Şurasının 26 fevral 2014-cü il tarixli 2014/25/EU Direktivi və ləğv edən 2004/17/EC Direktivi, <http://data.europa.eu/eli/dir/2014/25/oj>.

³⁰ Avropa Parlamentinin və Şurasının 26 fevral 2014-cü il tarixli dövlət satınalmalarına dair 2014/24/EU Direktivi, <http://data.europa.eu/eli/dir/2014/24/oj> və su, enerji, nəqliyyat və poçt xidmətləri sektorlarında fəaliyyət göstərən qurumlar tərəfindən satınalmalara dair Avropa Parlamentinin və Şurasının 26 fevral 2014-cü il tarixli 2014/25/EU Direktivi <http://data.europa.eu/eli/dir/2014/25/oj>

qeyri-rəqabətli təcrübələrə, dövlət resurslarından səmərəsiz və qeyri-effektiv istifadəyə qarşı qoruyucu vasitə kimi çıxış etmək üçün lazımi və vaxtında məlumat əldə etmək imkanı var.

- m. Satın alınan mallar, işlər və ya xidmətlər müqaviləyə uyğun olaraq vaxt, keyfiyyət, maya dəyəri və müqavilənin digər şərtləri baxımından çatdırılır; müqavilə dəyişiklikləri vaxtında idarə olunur və rəqabəti məhdudlaşdırmır.
- n. Satın alınan orqanlar dövlət satınalma prosedurlarının iqtisadiyyatını, effektivliyini və səmərəliliyini müqayisə etmək və müqavilənin icrasını qiymətləndirmək üçün alətlər tətbiq edir.

Prinsip 30: Satınalmaların müstəqil nəzərdən keçirilməsi sistemi şikayətlərin effektiv, sürətli və səriştəli baxılmasını təmin edir.³¹

- a. Satınalmalar haqqında qanunvericilik beynəlxalq standartlara uyğun olaraq şikayətlərə baxılması mexanizmlərini və prosedurlarını, o cümlədən aralıq tədbirləri, müqavilələrin səmərəsizliyini və alternativ cəzaları müəyyən edir və dövlət müqavilələrini, özəl-dövlət tərəfdaşlığını (ÖDT) və güzəştləri əhatə edir.
- b. Müstəqil nəzarət orqanının yaradıldığı hallarda (adi məhkəmə əvəzinə) institusional qurum nəzarət orqanının və onun üzvlərinin funksiyalarının müstəqillik və şəffaflıq standartlarına uyğun həyata keçirilməsinə təminat verir.
- c. Nəzərdənkeçirmə prosesi şikayətlərin sürətli, effektiv və səlahiyyətli şəkildə baxılmasını və həllini təmin edir.
- d. Nəzərdənkeçirmə və hüquqi müdafiə vasitələri sistemi təsərrüfat subyektləri üçün ayrı-seçkilik, həddindən artıq xərc və ya inzibati yük olmadan asanlıqla əlçatandır.
- e. Nəzərdənkeçirmə prosesində sırf formal səhvlər və nöqsanlardan, xüsusən də satınalmaların nəticələrinə təsir göstərməyənlərdən fərqli olaraq, dövlət satınalmalarının əsas məqsədlərinə (xüsusilə açıq, şəffaf və ayrı-seçkilikdən kənar rəqabət vasitəsilə pulun dəyəri) nail olunmasına lazımi diqqət yetirilir.
- f. Nəzarət orqanının məhkəmə xarakteri daşımayan qərarları həm satınalma orqanından, həm də nəzarət orqanından asılı olmayaraq, məhkəmə və ya tribunal olan digər orqan tərəfindən məhkəmə baxışı və ya nəzarəti obyektivi ola bilər.
- g. Hüquq müdafiə vasitələrinin fəaliyyətinə dair hərtərəfli məlumatlar, o cümlədən nəzarət orqanının bütün qərarları tam əsaslandırılmaqla, mərkəzi, sərbəst şəkildə əldə edilə bilən dövlət satınalma internet saytında təxirə salınmadan dərc olunur və hərtərəfli axtarış sistemi vasitəsilə məhkəmə təcrübəsinin daha geniş şəkildə əldə edilməsi təmin edilir.

³¹ İctimai təchizat və ictimai işlər üzrə müqavilələrin verilməsinə nəzarət prosedurlarının tətbiqi ilə bağlı qanunların, qaydaların və inzibati müddəaların əlaqələndirilməsi haqqında 21 dekabr 1989-cu il tarixli 89/665/EEC sayılı Şura Direktivi, <http://data.europa.eu/eli/dir/1989/665/oj>, Su, enerji, nəqliyyat və telekommunikasiya sektorlarında fəaliyyət göstərən müəssisələrin satınalma prosedurlarına dair İcma qaydalarının tətbiqi ilə bağlı qanunları, qaydaları və inzibati müddəaları əlaqələndirən 25 fevral 1992-ci il tarixli 92/13/CEE Şura Direktivi, <http://data.europa.eu/eli/dir/1992/13/oj>, İctimai müqavilələrin verilməsi ilə bağlı yoxlama prosedurlarının effektivliyinin artırılması ilə bağlı Avropa Parlamentinin və Şuranın 11 dekabr 2007-ci il tarixli 2007/66/EC sayılı Direktivi <http://data.europa.eu/eli/dir/2007/66/oj>.

Prinsip 31: Bütün dövlət vəsaitləri müstəqil auditor tərəfindən effektiv şəkildə yoxlanılır və bu, dövlət resurslarından istifadəyə əminlik verir və dövlət sektorunun fəaliyyətini yaxşılaşdırmağa kömək edir.

- a. Ali Audit Qurumunun (AAQ), onun rəhbərinin və üzvlərinin müstəqilliyi bütün formalarda konstitusiyaya ilə təsbit edilir, qanunla qorunur və praktikada hörmət edilir.
- b. AAQ-ın mandatı bütün dövlət vəsaitlərini və siyasətlərini əhatə edir.
- c. AAQ və ya digər peşəkar, müstəqil auditorlar maliyyə, uyğunluq və performans auditləri vasitəsilə beynəlxalq audit standartlarına uyğun olaraq bütün dövlət vəsaitlərini vaxtaşırı yoxlayırlar.
- d. AAQ qanunla müəyyən edilmiş vəzifələrini lazımi şəkildə yerinə yetirmək üçün yoxlanılan qurumların binalarına, sənədlərinə və məlumatlarına məhdudiyetsiz giriş imkanına malikdir.
- e. AAQ-ın təşkili, idarə edilməsi və insan resurslarının idarə edilməsi, habelə onun audit və digər fəaliyyətlərin strateji planlaşdırılması AAQ-a öz mandatını həyata keçirməyə və öz institusional və peşəkar potensialını daim təkmilləşdirməyə imkan verir.
- f. AAQ beynəlxalq standartlara uyğun olaraq təşkilati səviyyədə keyfiyyətin idarə edilməsi və etika prosedurlarını həyata keçirir.
- g. Audit hesabatları qısdır və müvafiq və faydalı tövsiyələrdən ibarətdir və audit hesabatlarına riayət etmək üçün prosedurlar mövcuddur.
- h. AAQ media, internet saytları və digər vasitələrlə öz fəaliyyəti və audit nəticələri haqqında geniş məlumat verir və öz hesabatlarını vaxtında ictimaiyyətə təqdim edir.
- i. Parlament və onun komitələri mövcud mexanizmə uyğun olaraq AAQ-ın hesabatlarına mütəmadi olaraq baxır, onların əsasında qərarlar qəbul edir və onları izləyir.

Prinsip 32: Regional və yerli hökumətlər məsuliyyətli maliyyə idarəciliyini gücləndirmək üçün maliyyə nəzarəti ilə öz səlahiyyətlərini həyata keçirmək məqsədilə resurslara və adekvat fiskal muxtariyyətə malikdirlər.

- a. Maliyyənin hökumət səviyyələri arasında bölüşdürülməsi qanunla müəyyən edilir, şəxələndirilmiş gəlirlərə və borclanma hüquqlarına zəmanət verir, eyni zamanda qeyri-davamlı borc yükünün inkişafının fiskal riskini azaldır.
- b. Şəffaf və proqnozlaşdırıla bilən fiskal bərabərləşdirmə mexanizmi regional və yerli hökumətlər arasında resursları tarazlaşdırır.
- c. Dövlət orqanları və ya kənar auditorlar tərəfindən maliyyə nəzarəti regional və yerli hökumətlərin maliyyə vəziyyətini nəzərə almaq üçün həyata keçirilir, maliyyədən səmərəli istifadəni dəstəkləyir və maliyyə balanssızlığının qarşısını alır.
- d. Regional və yerli hökumətlər öz maliyyə resurslarını qismən yerli vergilər, rüsumlar və ödənişlərdən əldə edirlər və onlar üçün dərəcəni müəyyən etmək səlahiyyətinə malikdirlər.
- e. Regional və yerli hökumətlərə təyinatlı ayırmalar funksional təsnifata malikdir və milli və/və ya beynəlxalq siyasətlərin regional və yerli səviyyədə həyata keçirilməsini stimullaşdırmaq ehtiyacı olduğu hallarla məhdudlaşır.
- f. Regional və yerli özünüidarəetmə orqanlarının maliyyə resursları onların vəzifə və öhdəliklərinə uyğundur və maliyyə dayanıqlığını və özünə inamını təmin edir.



Dövlət İdarəçiliyinin Prinsipləri

Dövlət İdarəçiliyinin Prinsipləri vətəndaşların və biznes müəssisələrinin müasir dövlət idarəçiliyindən gözlədikləri dəyər və davranışları ifadə edən standartların əhatəli çərçivəsidir. Bu prinsiplər Avropa İttifaqının (Aİ) genişlənməsi və qoşulmuş ölkələrinin administrasiyalarının dövlət idarəçiliyindəki çatışmazlıqları aradan qaldırmaq və qoşulma prosesinin "əsaslarından" biri üzrə Aİ-nin tələblərinə cavab vermək üçün islahat səylərini istiqamətləndirmək məqsədilə nəzərdə tutulmuşdur.

Prinsiplər Avropa Komissiyasının (AK) müraciəti əsasında Aİ və İƏİT-nin birgə təşəbbüsü olan, əsasən Aİ tərəfindən maliyyələşdirilən SIGMA tərəfindən hazırlanmışdır. Prinsiplər mövcud Aİ qanunvericiliyinə, İƏİT-nin hüquqi sənədlərinə, digər beynəlxalq standartlara, həmçinin Aİ və İƏİT ölkələrinin qabaqcıl təcrübələrinə əsaslanır.

Ətraflı məlumat üçün



www.sigmaweb.org



www.sigmaweb.org/monitoring



www.par-portal.sigmaweb.org



www.linkedin.com/company/sigma-programme



SIGMA
Creating Change Together



A joint initiative of the OECD and the EU,
principally financed by the EU

Poçt ünvanı

OECD/SIGMA

2 Rue André Pascal 75775 Paris Cedex 16 France

✉ sgmaweb@oecd.org ☎ +33 (0) 1 45 24 82 00